

ALEXANDRU HALIȚĂ
(1862-1934)

PISANII
SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADITIE LOCALĂ -
ANUL VII, NR. 7(71), IULIE 2018

Alexandru Halitã 1862 - 1933 cãs. cu Sultana Florian

Alexandrina cãs. cu
Olimpia Ghitã

Mircea Halitã cãs. cu
Georgeta Banalidi și
Marta

Elena cãs. Mardan și
Secosanu

Sultana cãs. cu
Ovidiu Handrea

Ion Mircea Ghitã
cãs. cu Jolanda Face

Constanta cãs. cu
Dragos Vaida

Agia Mardan cãs.
Berindei

Ovidiu Handrea
cãs. cu Lucia Brãna

Florin Handrea
cãs. cu Simona

Simona
Berindei

Gabriela

Maria Vaida

Ioan Handrea

Alexandra

Adrian

Petru

Ilina

Alexandru Bãrbã
Handrea cãs. cu Elena

Luca

Matei
Vaida

Alexandra Ioana

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VII, NR. 7(71), IULIE 2018

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://pisaniisang.wordpress.com>

Coperta 1: Alexandru Haliță pe timpul când era profesor la Năsăud
Coperta 2: Genealogia familiei lui Alexandru Haliță
Coperta 3: Documente cu Alexandru Haliță
Coperta 4: Alexandru Haliță la bătrânețe

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Cornel Rusan, Iosif Ciunterei), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitruș

Cuprins

CUPRINS.....5

CENTENAR

TEODOR TANCO, <i>Alexandru Haliță contemporan al Unirii</i>	8
MIRELA POPA-ANDREI, <i>Haliță Alexandru (1862-1934) – profesor, vicar foraneu</i>	10
VASILE BICHIGEAN, <i>Omagiu profesorului Alexandru Haliță</i>	13
GAVRIL BICHIGEAN, <i>Alexandru Haliță</i>	15
DORIN DOLOGA, <i>Personalități din Sângeorz-Băi: Alexandru Haliță</i>	16
*** <i>Documente referitoare la alegerea de deputați în Marea Adunare Națională la care a participat și Alexandru Haliță</i>	18

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Scrisori din anii Primului Război Mondial</i>	23
OCTAVIAN LUNGU, <i>Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud</i>	28
N. DRĂGANU, <i>Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)</i>	34

TRADIȚII

EMIL PRECUP, <i>Păstoritul în Munții Rodnei (II)</i>	41
LIVIU PĂIUȘ, <i>O valoroasă culegere de folclor someșan</i>	45

RĂNILE COMUNISMULUI

ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Autori proletcultiști din Bistrița-Năsăud în ziarul comunist „Lupta Ardealului”</i>	52
---	----

Bârlad 5/17. Nov. 92.

Iubite frate,

Teu, frău meu în fugă; astăzi
 împlinesc promisiunea de ieri: îți
 trimis prin încasare obligată de
 50 fl. către Andrei. Cred că
 el, vădată ce - l vei pune în
 cunoștință, îți va ~~fi~~ scrie, să-ți
 trimiți obligată, ca să ai o achită.
 Scrișoră, prin care îți va cere obligată,
 o păstrare, drept dorată, până la
 primirea banilor. Adă-ți aminte
 de greutatea, cu care a luptat
 și el, și de nevoile ce ai și tu
 întâi; cu atât mai ales, că nu-ți
 ceri nici un favor.

Reopauze nu îdepră toate.
 Cred că cu această sumă, îți vei
 acoperi toate neapaurile. În doroc
 izbândă la craven.

Te scruta al teu frate
 Solomon

Scrisoare trimisă lui Alexandru Haliță de către fratele său, Solomon, de la Bârlad în anul 1892

Membrii Comitetului Național în mijlocul
Voluntarilor Ardeleni
București, 2 decembrie 1918

ALEXANDRU HALIȚĂ

contemporan al unirii

TEODOR TANCO*

A făcut parte din acea generație despre care la Adunarea Națională din Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918 Iuliu Maniu spunea: „... că suntem învredniciți de soartă, să ajungem tocmai noi ziua sfântă de azi, și după atâtea suferințe ale înaintașilor noștri, tocmai noi să fim împărtășiți de o atât de mare înălțare sufletească”. A aparținut nu numai generației care trăise fericita zi a Unirii, ci tocmai părții celei mai active (și nevăzute) care prin fapta zilnică educativă și patriotică o înfăptuise și apoi o consolidase prin travaliul zilnic încă vreo două decenii.

Alexandru Haliță s-a născut la 24 ianuarie 1862, venind pe lume într-o zi istorică cu destin de a-i fi corolar vieții fapta întregirii totale a neamului său. Începu instrucția temeinică încă în școala trivială a Sângeorzului, urmând la trei pași distanță pe fratele său mai mare, Solomon Haliță. Și tot în urma acestuia, cu trei clase, începu și studiile liceale la Năsăud. Pe primele trepte fusese la înălțimea fratelui obținând calificativul de eminent. Prezentase în cadrul Societății literare încă din clasele mici două referate: *Critică asupra operatului „Concordia parvae res crescunt, discordia etiam dilabuntur”* (În armonie chiar și lucrurile mici cresc, spre deosebire chiar și cele mai mari dispar, s.n.) de N. Pop, la 28 noiembrie 1880, și *Critică la „Muzica națională la Români”* de R. Ionașcu, în ședința din 14 februarie 1882. Ceva se petrecuse în structura biopsihică a elevului, că foarte bun, ajungând să termine studiile secundare și treptat îi slăbise elanul și coborî sub ștacheta de elev să obțină la examenul de maturitate aprecierea numai de „maturu”, în timp ce Solomon fusese declarat „maturu cu lauda”. De aceea lăsă impresia că se va mulțumi cu studiile acestea, cu atât mai mult că se prezentă voluntar pentru îndeplinirea stagiului militar. Altă surpriză fusese pentru toți, când se înscrișese la Academia Teologică din Gherla (1884-1888). Iar a treia surpriză o produse la absolvirea teologiei când trecu student la Universitatea din Cluj, specialitatea română și maghiară, unde în ianuarie 1893 își susținu examenul de censură (licență), iar în decembrie 1894 obținu și diploma de profesor.

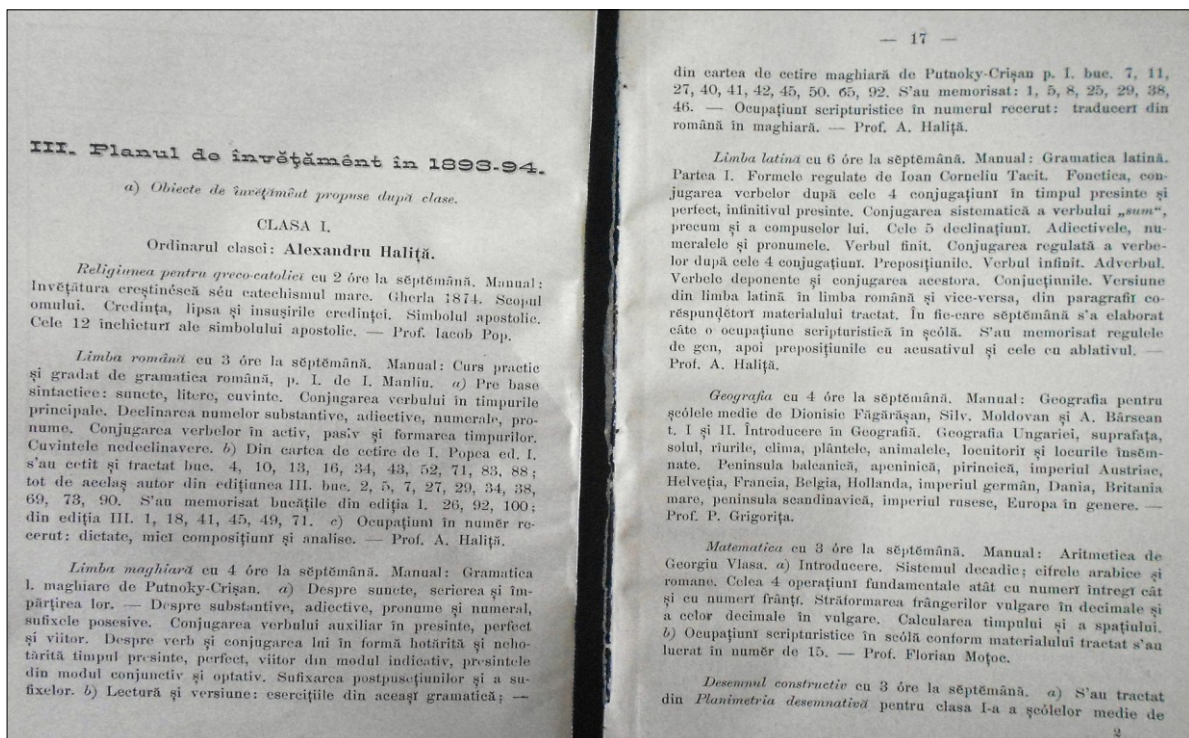
Încă de la 1 septembrie 1891 ajunse profesor practicant la liceul din Năsăud și de această școală se legă pentru toată durata activității didactice. După dobândirea atestatelor, în 1893, el fu numit profesor suplinitor la cele două materii, dar mai pretind la clasa I și limba latină. Bine pregătit profesional și harnic, directorul Paul Tanco îi încredințează din partea corpului profesoral conducerea societății de lectură a școlărilor, care acum nu mai purta numele „Virtus Romana Rediviva”, fiind interzis. Alexandru Haliță continuă și lărgeste activitatea acesteia și în anul școlar 1893/94 a ținut „unsprezece ședințe, dintre care una a fost de constituire, iar zece literare. În aceste ședințe s-au cetit 12 operate originale, 4 traduceri și s-au declamat mai multe poezii. În preseara anului nou societatea școlărilor a dat o serată literară”. El a mai revenit de câteva ori la conducerea acestei societăți și tot cu aceeași competență și dăruire a îndrumat minunatul organism al vieții spirituale al școlărilor.

* Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva – Memoria istoriei, vol. IV*, Bistrița, 1981, pp. 226-229.

TEODOR TANCO

După douăzeci de ani de profesorat, Alexandru Haliță își întrerupse activitatea la liceu trecând în postul de vicar al Năsăudului rămas vacant prin decesul lui Ciril Deac. În vremea aceea însă, de când el se stabilise la Năsăud (1893) și până la izbucnirea primului război mondial (1914), prin casa lui a trecut de mai multe ori poetul George Coșbuc care venea pe meleagurile natale. Întoarcerile lui legale sunt atestate și probate, cunoscute ca date biografice. Dar presupuse fiind și parțial dovedite și întoarcerile lui clandestine, și cu opriri tot la familia Haliță în Năsăud, rămâne a fi studiat și limpezit acest capitol controversat. Se consumase între timp evenimentul care implicase și poporul român, războiul, și începu marea bătălie politică și diplomatică pentru Unire. Alexandru Haliță, dispunând și de bune și directe legături cu Țara prin fratele Solomon stabilit în înalte ierarhii de conducere a învățământului din România, se situă în primele rânduri și de data aceasta tribună fiindu-i amvonul, desfășură o amplă mobilizare și pregătire a conștiinței românești pentru ceasul fierbinte al istoriei. Măsura toată de patriot și român trebuie că și-a dat-o cu prisosiță în acest moment istoric și trebuie că a făcut-o la modul impresionant. Iar pentru a lărgi cadrul Unirii la nivelul integrării sufletești, trecu iar la tribuna școlii și din „22 noiembrie 1920, când în România întregită fiind nevoie de puteri didactice bine pregătite, care erau așa de puține, a intrat din nou în serviciul liceului nostru, pe care l-a slujit cu devotament și din toate puterile până la pensionarea D-sale, întâmplată la 1 septembrie 1928”¹.

Palpitanta activitate desfășurată de acest bărbat vrednic a binemeritat stima semenilor și aprecierea lor, căci se retrăgea în pensie după: „O viață de muncă și jertfe neostenite pe altarul culturii naționale și în via Domnului, muncă recunoscută de Guvernul țării prin acordarea de diferite distincții, dar mai mult răsplătită prin conștiința datoriei împlinite”².

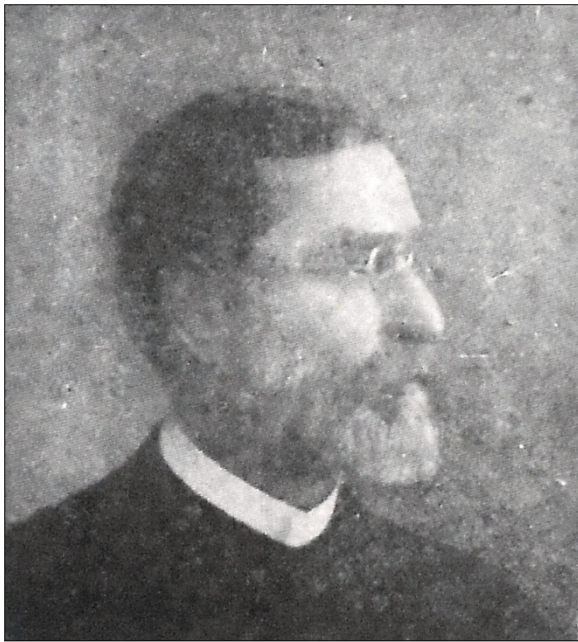
¹ *Anuarul Liceului Grăniceresc „George Coșbuc”, Năsăud, 1929, p. 4.*

² *Ibidem*, pp. 4-5.

Haliță Alexandru (1862-1934)

- profesor, vicar foraneu -

Mirela Popa Andrei*

Date biografice

S-a născut la 24 ianuarie 1862, în Sângeorzul Român (astăzi Sângeorz Băi, jud. Bistrița-Năsăud), în mijlocul unei respectabile familii grănicerești. Tatăl său, Maxim Haliță, absolvise școala elementară și pe cea trivială din localitatea natală, urmate apoi de cursul preparandial de șase luni de la Năsăud, înființat de fostul vicar, Ioan Marian. După satisfacerea serviciului militar, începând cu anul 1843 și până la izbucnirea evenimentelor din anii 1848/1849, când din nou a fost chemat sub armele Regimentului II de graniță năsăudean, a funcționat ca învățător la Școala poporală din Sângeorz. Mai târziu a îndeplinit funcția de notar comunal și conducător de cadastru. A fost

căsătorit cu Ileana Ciocan și au avut împreună 11 copii. Printre aceștia se numără și Solomon, cel care avea să se afirme drept o figură semnificativă în procesul de reformare și reorganizare a învățământului românesc, și bineînțeles Alexandru.

Alexandru Haliță a fost căsătorit cu Sultana Florian (1871-1967), având împreună patru copii: Alexandrina, Mircea, Elena și Sultana.

S-a stins din viață în 1 decembrie 1934, fiind înmormântat în conformitate cu dorința sa, în comuna natală, Sângeorz Băi.

Studii

Alexandru Haliță și-a început instrucția în școala trivială din Sângeorz, între anii 1869-1874, urmând la trei ani distanță pe fratele său mai mare, Solomon Haliță. Și tot în urma acestuia și-a continuat studiile la liceul grăniceresc năsăudean (1874/1875-1881/1882), situându-se în primii ani printre elevii foarte buni la învățătură. După satisfacerea stagiului

* *Canonici, profesori și vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918) – Dicționar*, volum întocmit de: Mirela Popa-Andrei (coordonator), Diana Covaci, Ana Victoria Sima, Mihaela Bedecan, Aurelia Dan și Iosif Marin Balog, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013, pp. 185-187.

Mirela Popa Andrei

militar cu termen redus s-a înscris la Seminarul teologic greco-catolic din Gherla (1884-1888), iar după absolvirea acesteia a urmat cursurile Universității din Cluj, specialitatea limba română și maghiară, pe care le-a finalizat în anul 1891. În ianuarie 1893 și-a luat examenul de licență în materiile română și maghiară, iar în 14 decembrie 1894 a obținut și diploma de profesor.

Cariera didactică și ecleziastică

Încă de la 1 septembrie 1891 a fost primit ca profesor practicant la liceul din Năsăud. După dobândirea atestatelor, în 1893, a fost încadrat profesor suplinitor la cele două materii, limba română și maghiară. Începând cu data de 16 iulie 1896 a fost încadrat cu titlul de profesor titular definitiv la liceul grăniceresc năsăudean, unitate școlară de care și-a legat întreaga activitate didactică. Distingându-se în munca instructiv-educativă, directorul liceului, Paul Tanco, i-a încredințat conducerea societății de lectură a școlarilor „Virtus Romana Rediviva”, poziție din care a continuat și lărgit activitatea acesteia. După douăzeci de ani de profesorat, ca urmare a decesului vicarului Ciril Deac și la insistențele frunțașilor intelectuali din vicariat, a părăsit cariera didactică în favoarea celei ecleziastice. A fost numit paroh al Năsăudului și vicar al Rodnei în anul 1911. A rămas în această demnitate până la anul 1920, când a revenit la catedră pentru alți 8 ani de profesorat (1920-1928).

Activitate

S-a situat în primele rânduri ale bătăliei pentru desăvârșirea unității naționale românești, transformându-și amvonul în tribună, și dând acum toată măsura patriotismului și românismului său, mobilizând și pregătind conștiințele. În calitate de vicar foraneu al Rodnei îl găsim printre participanții la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, fiind ales membru în Marele Sfat Național. După primul război mondial, când în Ardeal a început marea bătălie politică și diplomatică pentru Unire, Alexandru Haliță, sub influența strânselor legături cu România, intermediare prin fratele său Solomon, stabilit la sud de Carpați, s-a implicat cu entuziasm în acest proiect național. Continuarea războiului de către armata română pentru eliberarea teritoriilor din nord-vestul Transilvaniei de sub teroarea trupelor maghiare bolșevice era văzută mai mult ca oricând, drept o „problema ardelenescă”. În mobilizarea și formarea unităților militare de care era nevoie s-a implicat masiv preoțimea și ierarhul Eparhiei Gherlei. La rândul său Alexandru Haliță și preoțimea subordonată lui au susținut și încurajat încadrarea greco-catolicilor din vicariatul foraneu al Rodnei în regimentul 84 din Bistrița, parte a așa-numitei „armate ardelenescă”, care a luptat pentru izgonirea armatei roșii ungare din Transilvania. Cu binecuvântarea episcopului Iuliu Hossu, vicarul foraneu al Rodnei, Alexandru Haliță, împreună cu un grup de intelectuali greco-catolici năsăudeni a convocat, la Năsăud, pe data de 15 martie 1919, o întrunire a românilor de pe Someș. Mulțimea a protestat împotriva barbariilor din teritoriile vestice, ocupate încă de bolșevicii unguri și a cerut imperios mutarea liniei demarcaționale dincolo de granițele județelor Bihor și Sătmar. Ulterior, cu același entuziasm, a susținut ideea reformării învățământului românesc, proces în care fratele său Solomon, a fost profund implicat. Convins fiind că România întregită avea mare nevoie de cadre didactice bine pregătite, din 22 noiembrie 1920 a revenit la catedră, reintrând în serviciul liceului năsăudean, pe care l-a slujit cu devotament până la pensionarea sa, care a avut loc la 1 septembrie 1928. Alexandru Haliță a fost apreciat de contemporani pentru calitățile sale, atât ca și profesor, cât și ca preot. A dus

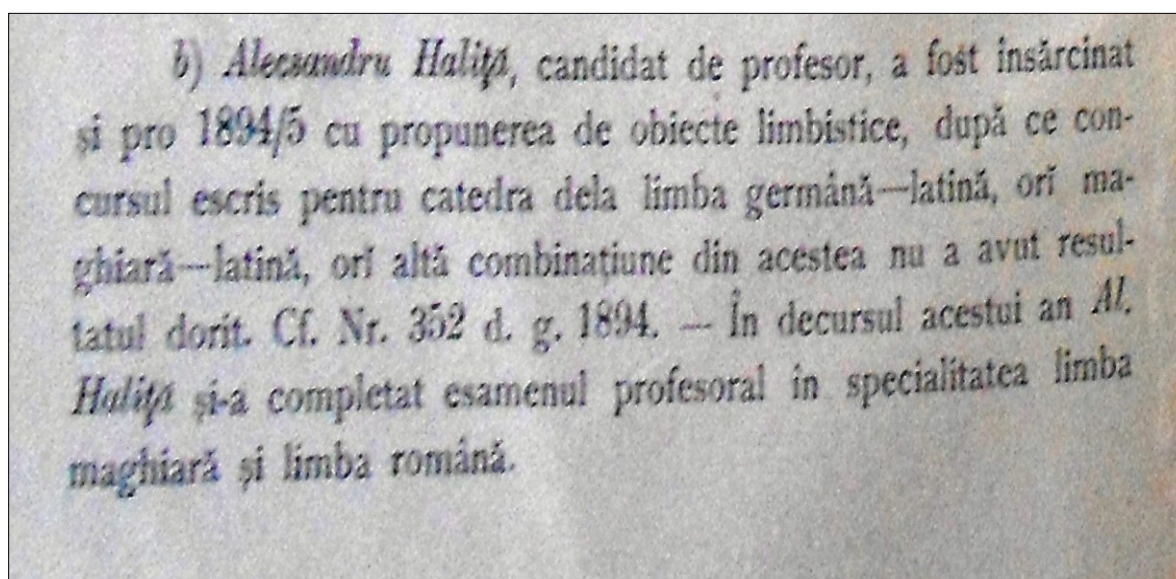
Haliță Alexandru (1862-1934) - profesor, vicar foraneu -

o viață de muncă conștientă pentru împlinirea datoriei: ca profesor, s-a dedicat profesiei și a manifestat iubire pentru elevii săi, îndemnându-i să urmeze calea virtuții, dându-le povețele necesare cu toată duiosia unui părinte, îndemnându-i să-și facă datoria și să devină membri folositori ai neamului românesc. Ca preot, a știut să folosească toate ocaziile potrivite pentru a-și îndemna credincioșii să ducă o viață cumpătată, de jertfă și dăruire pentru Biserică și pentru cei din jur. Gavril Bichigean, director al liceului năsăudean și ulterior protopop al Năsăudului, cu prilejul cuvântării funebre rostite la înmormântarea lui Alexandru Haliță îl portretiza astfel: „colegul cu sufletul deschis prieteniei sincere, tovarăș de muncă nobil, dezinteresat [...] suflet delicat, constructiv, dușman al vrajbei, intrigărilor”, cel care a unit într-o îmbinare fericită „blândețea duhovnicului pilduitor cu învățămintele Sfintelor Scripturi”. A fost, cum îl caracteriza și Sandu Manoliu „drept ca lumânarea și bun ca pâinea caldă”. În egală măsură a fost un soț și tată iubitor, un om cinstit, pe care copiii săi adesea l-au auzit spunând „Să mor sărac, dar cinstit”, după cum mărturisea fiica sa, Sultana, căsătorită Handrea. Și așa a fost. La decesul său, în matricula decedaților primăriei din Năsăud se consemna în dreptul numelui Alexandru Haliță, „mort fără avere”. Rămânea însă în urma sa cea mai de preț avere pe care o poate crea un om în timpul existenței sale pământești: un bun renume.

Decorații

Munca și jertfa depusă de Alexandru Haliță a primit o binemeritată recunoaștere din partea statului român interbelic, fiind decorat ca ofițer al ordinului „Steaua României”. De asemenea, a primit și decorația „Răsplata muncii pentru biserică”, clasa I.

Referințe: Anuarul Liceului grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud pe anul școlar 1928/1929, Năsăud, 1929. Bichigean, 1936, p. 64-67. Dicționarul culturii, 2009, p. 234-235. *Săptămâna*, anul IX, 12 aprilie 1936, nr. 293. Șotropa, Drăganu, 1913, p. 347. SJBAN, fond *Liceul „George Coșbuc”*, 35/1893-1930, f. 17-19. Arhiva Liceului „Solomon Haliță” din Sângeorz Băi, fond *familia Haliță*, neinventariat.

Omagiu profesorului Al. Haliță

trecut în pensiune cu începere de la 1 septembrie 1928

VASILE BICHIGEAN

Cu adâncă emoție și profund regret ne luăm rămas bun de la fostul nostru profesor și neobositul tovarăș de muncă Al. Haliță, care după o activitate continuă de 35 de ani trece la pensiunea binemeritată. Nu e lucru de puțină importanță să întrebuințezi timp de 35 de ani, epocă care pentru alții reprezintă o întreagă viață, tot ce ai mai bun în sufletul tău pentru luminarea tinerelor generații și pentru formarea de caractere folositoare neamului și încă vremuri de grea urgie și potrivnice poporului românesc. În urmăre cel ce a muncit cu râvnă atâția ani și a urmărit în toată activitatea sa idealul măreț și nobil, ridicarea neamului său prin lumina cărții și a științei, vrednic este de odihnă.

Profesorul Al. Haliță s-a născut în 24 ianuarie 1862 în Sângeorz-Băi, județul Năsăud, din o familie fruntașă, care a mai dat neamului românesc încă un îndreptător și luminător, pe fostul inspector general Solomon Haliță. Deci parcă era o tradiție în această familie să dea acestui neam oropsit pe acele vremi, elementele de care avea mai multă nevoie, crescători și îndrumători în calea adevărului, binelui și frumosului și apărători, cu tăria cuvântului și adevărul științei, ai legii și limbii strămoșești.

Studiile secundare le-a făcut la liceul nostru (pe atunci numit gimnaziul superior fundațional), unde a obținut diploma de bacalaureat în 30 iunie 1882. după servirea anului de voluntar (tânăr cu termen redus) a absolvit studiile teologice în seminarul greco-catolic din Gherla (între anii școlari 1884/5 – 1887/8, iar facultatea de litere a urmat-o la universitatea din Cluj. În ianuarie 1893 trecu examenul de censură (licența) la materiile română și maghiară, iar în 14 decembrie 1894 își câștigă diploma de profesor. Astfel înarmat cu făclia învățăturilor evanghelice și cu cunoștințe temeinice din specialitatea amintită, intră în serviciul acestui liceu, unde a ajuns un izvor de lumină pentru atâtea generații.

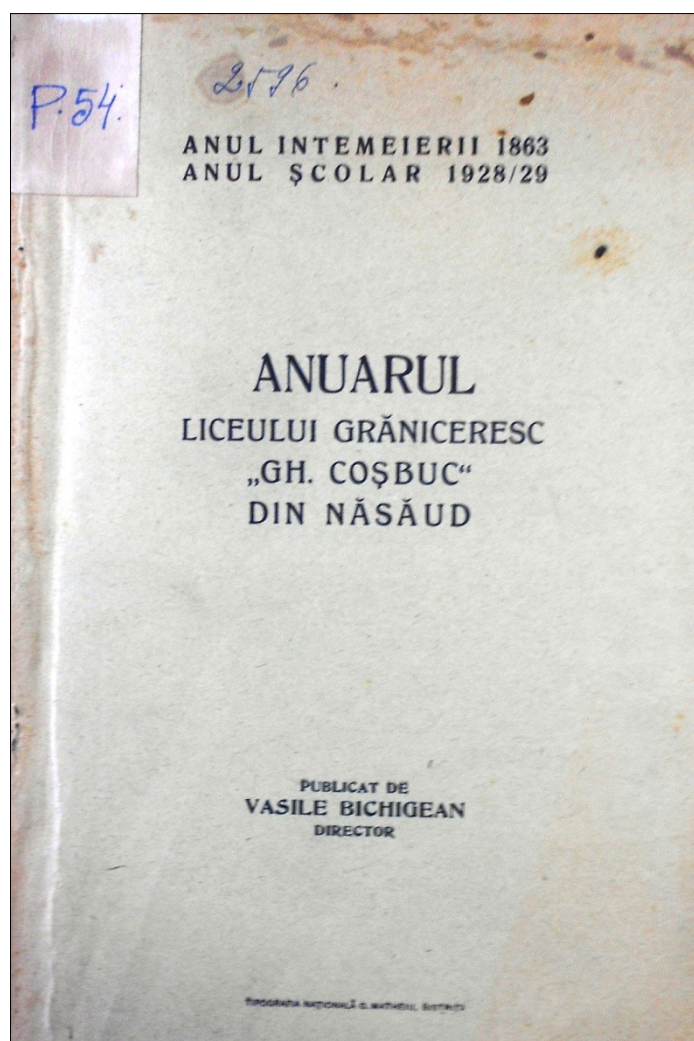
În anul școlar 1891/2 a fost ales profesor practicant, iar la 1 septembrie 1893 fu numit profesor suplinitor, ales tot pe câte un an, până la 16 iulie 1896, când fu numit profesor titular definitiv. În această calitate a fost aprobat din partea Ministerului de culte și instrucțiune maghiar cu ordinul nr. 52117 din 1896. Ivindu-se în anul 1911, în urma morții vicarului Ciril Deac, nevoia de un urmaș luminat, vrednic de înaintașii străluciți pe această carieră, la stăruința tuturor intelectualilor și a poporului de pe Valea Someșului a părăsit cariera de profesor, trecând la pensie și a îmbrățișat-o pe cea preoțească, ajungând vicar foraneu al Rodnei și paroh al Năsăudului. A rămas tot dascăl al neamului său, cu deosebirea că terenul de activitate de mai înainte: catedra de profesor a schimbat-o cu amvonul, altarul Muzelor cu altarul Domnului. În această funcțiune, pe care a ilustrat-o cu munca-i neprecupețită, a stat până la 22 noiembrie 1920, când în România întregită fiind nevoie de puteri didactice bine pregătite, care erau așa de puține, a intrat din nou în serviciul liceului nostru, pe care l-a slujit cu devotament și din toate puterile până la pensionarea D-sale, întâmplată la 1 septembrie 1928.

O viață de muncă și jertfe neconținute pe altarul culturii naționale și în via Domnului, muncă recunoscută de Guvernul țării prin acordarea de diferite distincții, dar mai mult răsplătită prin conștiința datoriei împlinite. Ca profesor a fost un om de inimă, cu

Omagiu profesorului Al. Haliță

dragoste pentru cariera sa, cu iubire pentru elevii săi, cărora le dă povețele necesare cu toată duiosia de părinte, îi îndemna pe calea adevărului cu calmul cerut unui crescător și nu-i jignea nicicând cu cea mai mică aluziune vătămătoare. În calitate de coleg a fost omul cel mai afabil, prietenul cel mai devotat și pentru colegii cei mai tineri îndrumătorul cel mai dezinteresat și mai binevoitor.

Cu durerea în suflet ne despărțim de acest distins coleg al nostru, bun povățuitor al tinerelor vârstare crescute în școala noastră. Ne mângâie însă gândul, că rămâne cu noi în inima, sufletul și gândurile D-sale și convingerea, că tot cu dragostea veche își va aduce aminte de noi și liceul, căruia cinste i-a făcut. Să dea Dumnezeu, ca mulți ani să se bucure în deplină sănătate și alături de cei mai iubiți ai săi de odihnă binemeritată, căci: „vrednic este muncitorul de plata sa”¹.

¹Anuarul Liceului Grăniceresc „Gh. Coșbuc” din Năsăud, Anul școlar 1928/29, publicat de Vasile Bichigean – director, pp. 3-5.

Alexandru Haliță

Gavril Bichigean

S-a născut în 24 ianuarie 1862 în Sângeorz-Băi, județul Năsăud, din o familie fruntașă. Studiile secundare le-a făcut la liceul grăniceresc din Năsăud, luând diploma de bacalaureat în 30 iunie 1882. a urmat cursurile academiei teologice din Gherla între anii 1884/5-1887/8 și universitatea din Cluj, luând în ianuarie 1893 licența în materiile română și maghiară, iar în 14 decembrie 1894 își câștigă diploma de profesor.

În anul școlar 1891/2 a fost ales profesor practicant, iar la 1 septembrie fu numit profesor suplinitor ales tot pe câte un an, până la 16 iulie 1896, când fu numit profesor titular definitiv.

În anul 1911, după moartea vicarului Ciril Deac, la stăruința mai multor frunțași intelectuali din vicariat a părăsit cariera de profesor, numit fiind paroh al Năsăudului și vicar al Rodnei. În această funcțiune a stat până în 22 noiembrie 1920, când în România întregită fiind nevoie de puteri didactice bine pregătite, a fost chemat din nou la catedra de profesor al liceului grăniceresc din Năsăud, la care a servit până la pensionarea întâmplată în 1 septembrie 1928. a murit la Năsăud în decembrie 1934, în etate de 72 ani. E înmormântat, la dorința sa, în comuna natală Sângeorz-Băi.

Alexandru Haliță, atât la catedra de răspândire a luminii, cât și la altarul de întărire a credinței, a purtat o viață de muncă conștientă întru împlinirea datoriei. Ca profesor a fost un om de inimă, cu dragoste pentru cariera sa, cu iubire pentru elevii săi; ca preot a știut să folosească toate prilejurile potrivite spre a îndemna pe credincioși să aducă jertfe și daruri de bunăvoie pentru podoaba casei Domnului. O caracterizare potrivită a acestui preot-profesor o află în cuvântul de adio, de la înmormântare, rostit de directorul liceului grăniceresc: „În defunctul a dispărut colegul cu sufletul larg deschis prieteniei sincere, tovarășul de muncă nobil, dezinteresat, care a avut în vedere armonia, buna înțelegere dintre muncitorii avizați la conviețuire de o viață întreagă și puși în serviciul culturii românești. Suflet delicat, constructiv, dușman al vrajbei, intrigărilor, ca toți profesorii înaintași, de care s-a învrednicit liceul din Năsăud în primele zile ale existenței sale, răsăriți aproape toți din țărani simpli, dar înzestrați cu bunul simț, cu tandrețea sufletească, care înlocuiau educația posibilă în familiile cu dare de mână și țineau locul rutinei sociale moștenite generații de-a rândul... În calitate de crescător al tinerelor generații a fost un om de inimă, cu dragoste de cariera sa tot mai potențată spre sfârșitul activității sale de profesor, cu iubire pentru elevii săi, cărora le da povețele necesare cu toată duiosia de părinte, îi îndemna să-și facă datoria și să devină membri folositori ai neamului românesc cu calmul și prestanța unui pedagog consumat și nu-i jignea nicidecum cu cea mai mică aluziune ofensatoare. Unea într-o îmbinare fericită blândețea duhovnicului, pilduitor cu învățămintele Sfintei Scripturi, picurător în suflete de puterea credinței făcătoare de minuni, calitate câștigată prin studiile preoțești și slujba de vicar, ce o purtase timp de nouă ani, cu verva vrăjită a cuvântului de învățător, care înalță și fortifică prin tăria convingerilor rezultată din cuceririle științei...”

Munca și jertfa adusă pe altarul Domnului și al culturii naționale i-a fost recunoscută de către guvernul țării prin acordarea mai multor distincții¹.

¹ *Slujitorii altarului bisericii române din Năsăud*, în „Săptămâna”, Bistrița, Anul IX, 1936, nr. 293, pp. 3-4.

PERSONALITĂȚI DIN SÂNGEORZ-BĂI: ALEXANDRU HALIȚĂ

Dorin Dologa

Printre personalitățile din Sângeorz-Băi se numără și Alexandru Haliță. Acesta s-a născut la 24 ianuarie 1862 în localitatea Sângeorz-Băi. Alexandru Haliță a absolvit Școala primară, apoi a urmat cursurile Gimnaziului din Năsăud, obținând diploma de bacalaureat la 30 iunie 1882. După ce a efectuat timp de un an stagiul militar ca voluntar, a absolvit teologia la Seminarul greco-catolic de la Gherla în perioada 1884-1888. Alexandru Haliță a urmat cursurile Facultății de Litere din cadrul Universității din Cluj, iar în ianuarie 1894 a promovat examenul de licență din limba română și limba maghiară, obținând diploma de profesor¹.

Alexandru Haliță și-a început cariera profesională ca și profesor practicant la Gimnaziul din Năsăud în anul școlar 1891-1892. La 1 septembrie 1893 a fost numit profesor suplinitor, iar la 16 iulie 1896 profesor titular. În urma încetării din viață a vicarului greco-catolic Ciril Deac în anul 1911, ca urmare a dorinței intelectualității și populației de pe Valea Someșului, Alexandru Haliță a renunțat la cariera de profesor, ocupând funcția de vicar greco-catolic al Rodnei și de preot la Năsăud. El a ocupat această funcție până la 22 noiembrie 1920, când a ocupat din nou funcția de profesor la Liceul din Năsăud, până la pensionare, la 1 septembrie 1928². Alexandru Haliță a încetat din viață în decembrie 1934 la Năsăud, fiind înmormântat în localitatea Sângeorz-Băi³.

Perioada Primului Război Mondial și a Unirii Transilvaniei cu România a fost pentru Alexandru Haliță una de manifestare a calităților de lider responsabil și a sentimentelor naționale. La 2 septembrie 1916, vicarul greco-catolic Alexandru Haliță și-a declarat fidelitatea față de Austro-Ungaria. Declarația a mai fost semnată de Gavril Tripon, Vasile Pahone, Grigore Pletosu și Dionisie Vaida. La 4 septembrie 1916, într-o circulară adresată preoților din Vicariatul greco-catolic al Rodnei, vicarul Alexandru Haliță îndemna la păstrarea fidelității față de Austro-Ungaria⁴. Aceste declarații erau însă de circumstanță și trebuie privite ca atare. Odată cu intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei, frunzașii românilor din Transilvania se aflau în pericol, fiind bănuți de sentimente pro românești și expuși unor posibile acțiuni represive ale autorităților austro-ungare. Pentru a se proteja atât cât se putea, frunzașii românilor din Comitatul Bistrița-Năsăud au semnat o declarație de fidelitate față de Austro-Ungaria. Era esențial ca românii să aibă elite care să-i conducă în momente de răscruce, așa cum avea să fie anul 1918. Dacă un popor vrea să aibă un rol și să exprime un cuvânt în istorie trebuie să aibă elite. Poporul reprezintă forța brută,

¹ *Anuarul Liceului Grăniceresc „Gh. Coșbuc” din Năsăud*, anul școlar 1928/1929, Tipografia Națională Gh. Matheiu, Bistrița, p. 4.

² *Ibidem*, p. 4.

³ *Săptămâna*, anul IX, nr. 293 din 12.04.1936, p. 3.

⁴ Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ediție îngrijită de), *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la Județul Bistrița-Năsăud*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, pp. 131-133.

DORIN DOLOGA

dar aceasta trebuie canalizată, iar cei care pot face acest lucru sunt elitele. Alexandru Haliță a făcut parte din elitele locale născute și și-a îndeplinit pe deplin rolul de conducător al poporului în toamna anului 1918. El a luat parte la adunarea poporului român din Năsăud din 3 noiembrie 1918, unde a luat cuvântul, apelând la simțământul de buni români ai celor prezenți, apoi a plecat după încheierea ședinței împreună cu Iulian Marțian la Cazarma jandarmeriei, unde a dezarmat postul de jandarmi¹. Adunarea Cercului electoral Năsăud desfășurată la 27 noiembrie 1918 pentru alegerea delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, a fost prezidată de către vicarul greco-catolic Alexandru Haliță². În sfârșit, printre membrii Marelui Sfat Național Român aleși în Marea Adunare de la Alba-Iulia de la 1 decembrie 1918 s-a numărat și vicarul năsăudean Alexandru Haliță³.

În momentele fundamentale poporul român a avut elite care i-au dat impulsul de a face ceea ce trebuie. Anul 1918 a reprezentat o apoteoză a acestui popor, pentru că spiritele luminate, printre care s-a numărat și Alexandru Haliță, și-au luat în serios rolul de ghizi ai acestui popor. Unirea de la 1 decembrie 1918 a fost opera acestei națiuni, prin elite, preoți și învățători, așa cum a fost și Alexandru Haliță.

ROMANIA

MINISTERUL INSTRUȚIUNII PUBLICE
DIRECȚIA GENERALĂ A CONTABILITĂȚII

Invățământul Secundar

Salariu de bază:
1600 lei

Fișă individuală*)
(Situația la 1 Ianuarie 1928)

1. Numele și prenumele *Alexandru Haliță*

2. Gradul în corpul didactic *profesor titular definitiv.*

3. Data obținerii acestui grad *1 Septembrie 1896*

4. Școala la care funcționa la Ianuarie 1928 *Liceul gramaticesc în gl. Bozanc Năsăud* județul *Năsăud*

5. Numărul gradațiilor *patru.*

6. Data începerii ultimei gradații *1 Septembrie 1919.*

7. Data numirii în corpul didactic *1 Septembrie 1893*

8. Salariul neto primit în Ianuarie 1928 *14.151 lei*

Semnătura: *A. Haliță*

Semnătura și sigiliul școlii respective *N. Bichigean*

*) O copie după această fișă se oprește la școli — Direcția școlii va îngriji ca orice modificare se producă în această fișă să fie comunicate imediat Ministerului, făcându-se și corecturile respective în fișă. În caz de mutare fișa se va trimite școlii unde este mutat pentru a se avea evidența.

81287 — Mod. 5.

¹ Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coordonatori), *Anul 1918 în Județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018, pp. 107, 108.

² *Ibidem*, pp. 183, 184.

³ *Ibidem*, p. 473

Documente referitoare la alegerea de deputați în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la care a participat și Alexandru Haliță

1918, noiembrie [15]/28, Năsăud (jud. Bistrița-Năsăud)

Proces-verbal

de data 28 Noemvrie 1918

luat în ședința Consiliului administrator al fondurilor gr. cat. din vicariatul Rodnei.

Prezenți:

Președinte: Alexandru Haliță, vicar for. Episcopesc, notar: Ignațiu Seni, membri: Emil Domide, Ștefan Scridon, Emil Mărcușiu, Dr. Tudor Moisil, Teodor Simon și George Mihalca.

1. Președintele Alexandru Haliță, vicar foraneu salutând pe membrii consiliului administrator al fondurilor greco-catolice din districtul Năsăudului spune, că obiectul acestei ședințe extraordinare îl formează chestia trimerii a doi delegați la marea adunare națională din Alba-Iulia. Întreabă adunarea, dacă află de trebuință emiterea delegaților și se poate interpreta îndreptarea acestei emiteri din convocatorul Consiliului central național român din Arad.

2. Dr. Tudor Moisil luând cuvântul crede că suntem datori să trimitem, fiindcă fondurile noastre școlare împlinesc o misiune centrală din cele mai importante pe un teritoriu locuit de circa 100.000 de Români. Aceste fonduri susțin peste 40 [patruzeci] de școli confesionale greco-catolice, reprezentând ele însele o avere națională considerabilă. Propune deci, ca cu reprezentarea acestor fonduri să fie încredințați profesorii: Teodor Simon și Vasile Bichigean.

ad. 2. Adunarea primește cu unanimitate propunerea și alege de delegați ai săi pe Teodor Simon și Vasile Bichigean, profesori la gimnaziul superior fundațional din Năsăud, cari vor reprezenta fondurile amintite la adunarea națională din Alba-Iulia, care se va ținea la 1 Decembrie st. n. 1918, precum și la alte eventuale adunări cari se vor ținea în anul următor. Ca credențonal le va servi câte un exemplar din acest proces verbal.

D. c. m. s.

Președinte:
Alexandru Haliță

Notar:
Ignațiu Seni

S-a cetit și verificat:
Ștefan Scridon
prof. gimn.
Emil Mărcuș

Sigiliu¹.

¹ Arhiva Muzeului Unirii, Alba-Iulia, *Fond Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918*, Tom I, p. 187, 189, 191, 193 (două exemplare), publicate în „1918 la români - Documentele Unirii” (Ștefan Pascu, Ion Popescu-Puțuri, coordonatori principali), volumul X, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1989, pp. 35-36.

Documente referitoare la alegerea de deputați în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la care a participat și Alexandru Haliță

1918, noiembrie [14]-27, Năsăud (jud. Bistrița-Năsăud)

Proces-verbal

Nr. 4-1918

R. M.

luat în adunarea generală extraordinară a reuniunii învățătoarești gr. cat. „Mariana” din Năsăud, ținută la 27 Noembrie st. n. 1918 sub prezidiul președintelui Alexandru Haliță vicar for. Episcopesc, fiind ca secretar Macedon Linul.

Prezenți următorii învățători și învățătoare:

Ignățiu Seni, Virginia Grivase, Macedon Ciuta, Damian Nechiti, Nechita Cotuțiu, Maxim Lupoie, Iustin Sohorca, Maxim Buia, Gregoriu Neamțiu, Ioan Marcu, George Mihalca, Teodor Irimieș, Mihail Cotul, Onisim Sas, Ioan S. Pavelea, George Sermeșan, Dumitru Irini, Ioan Drăgan, Silvestru Mureșian, Ion Mureșian, Andron Petri, Ioan Boroșiu, Constantin Partene și Teodor Zăgrean.

În comisia verificătoare a procesului-verbal se aleg membrii: Virginia Grivase, Macedon Ciuta, Dumitru Irini și Ioan Boroșiu.

Obiectul unic: Alegerea a doi membri, care în calitate de delegați să reprezinte această reuniune la Marea Adunare a națiunii române din Ungaria și Transilvania, convocată pe ziua de 1 Decembrie st. n. 1918 la Alba-Iulia.

1. Președintele adunării salută cu bucurie membrii întruniți în adunarea generală după o despărțire tristă și dureroasă de aproape 5 ani, în care timp suferințele trupești și sufletești ale neamului nostru românesc au ajuns la culme.

Describe în scurte cuvinte evenimentele mari, istorice, ce se petrec sub ochii noștri și arată partea de muncă și suferințe ce a îndurat învățătorimea română în luptele spre libertate și cultură națională.

După cari pune la ordinea zilei alegerea a doi delegați din sânul adunării generale, cari în conformitate cu punctul 7 al convocării, vor reprezenta reuniunea la Marea Adunare națională de la Alba Iulia.

ad. 1. Adunarea generală delegă cu unanimitate, prin aclamațiune, a reprezenta reuniunea învățătoarească „Mariana” la Marea Adunare națională de la Alba-Iulia, convocată pe 28 Noembrie-1 Decembrie-a. c. pe membrii: Macedon Linul, învățător la școala primară din Năsăud și Ioan Marcu, învățător la școala primară din Sângiorzul român.

Acest proces-verbal s-a luat în 3 exemplare originale, dintre cari câte unul servește de credențional la mâna fiecărui delegat, iar al treilea exemplar s-a depus în arhiva reuniunii învățătoarești „Mariana”.

Nemai fiind alte obiecte procesul-verbal se încheie, verifică și subscrie

D. c. m. s.

Alexandru Haliță

Președinte

S-a citi și verificat

Virginia Grivase

Macedon Ciuta

Dumitru Irini

Ioan Boroșiu

Sigiliu¹.

Macedon Linul

Secretar

¹ *Ibidem*, Tom I, pp. 655-68; pp. 54-55.

Documente referitoare la alegerea de deputați în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la care a participat și Alexandru Haliță

1918, noiembrie [15]/28, Năsăud (jud. Bistrița-Năsăud)

Proces-verbal

de dato 28 Noemvrie 1918

luat în adunarea extraordinară a Reuniunii române de lectură din Năsăud.

Prezenți:

Președinte: Alexandru Haliță, notar: Vasile Bichigean, membri: Iulian Marțian, Dr. Alexe Davidu, Grigore Morariu, Dr. Dumitru Hodor, Dr. Ioan Jarda, Dr. Ștefan Jarda, Ștefan Scridon, Teodor Simon, Dr. Nicolae Drăganu, Victor Motogna, Augustin Bena, Cornel Sânjoanu, Leonida Pop, Leon Bancu, Leon Ștefan, Dumitru Tomuția, Ioan Nășcuțiu.

1. Președintele societății de lectură Alexandru Haliță deschide adunarea salutând pe membri, comunică obiectul unic al acestei ședințe extraordinare, esmiterea a doi delegați pentru marea adunare națională de la Alba-Iulia. Roagă pe membri să-și expună părerea de chestie.

2. Membrul Dr. Alexa Davidu e de părere să căutăm convocatorul de la centru [pentru a vedea dacă] îndreptățește oare societatea noastră la trimiterea de delegați.

3. Membrul Vasile Bichigean crede că da. Societatea noastră s-a înființat la 1863. În trecutul ei de peste 50 de ani a împlinit și împlinește și acum o misiune culturală de o deosebită importanță, având de membri pe toți știutorii de carte: intelectuali și țărani din Năsăud și jur. Prin întemeierea unei biblioteci, prin abonarea jurnalelor și revistelor românești, a fost un focar de cultură românească de o binefăcătoare influență. Propune deci să se esmită doi delegați și își ia voia să recomande în acest scop pe Vasile Moisil, sublocotenent și Dr. Emil Precup, profesor gimnazial.

ad. 3. Adunarea alege unanim de delegați ai săi pe Vasile Moisil și Dr. Emil Precup, cari să reprezinte reuniunea română de lectură din Năsăud la marea adunare națională din Alba-Iulia și la alte eventuale adunări, cari se vor ținea anul viitor. Ca credenționale le va servi câte un exemplar din acest proces verbal.

D. c. m. s.

Președinte
Alexandru Haliță

Notar:
Vasile Bichigean

S-a cetit și verificat
Macedon Linul

Leon Bancu¹

¹ *Ibidem*, Tom I, p. 243, 245 și 247, 249 (două exemplare); p. 125.

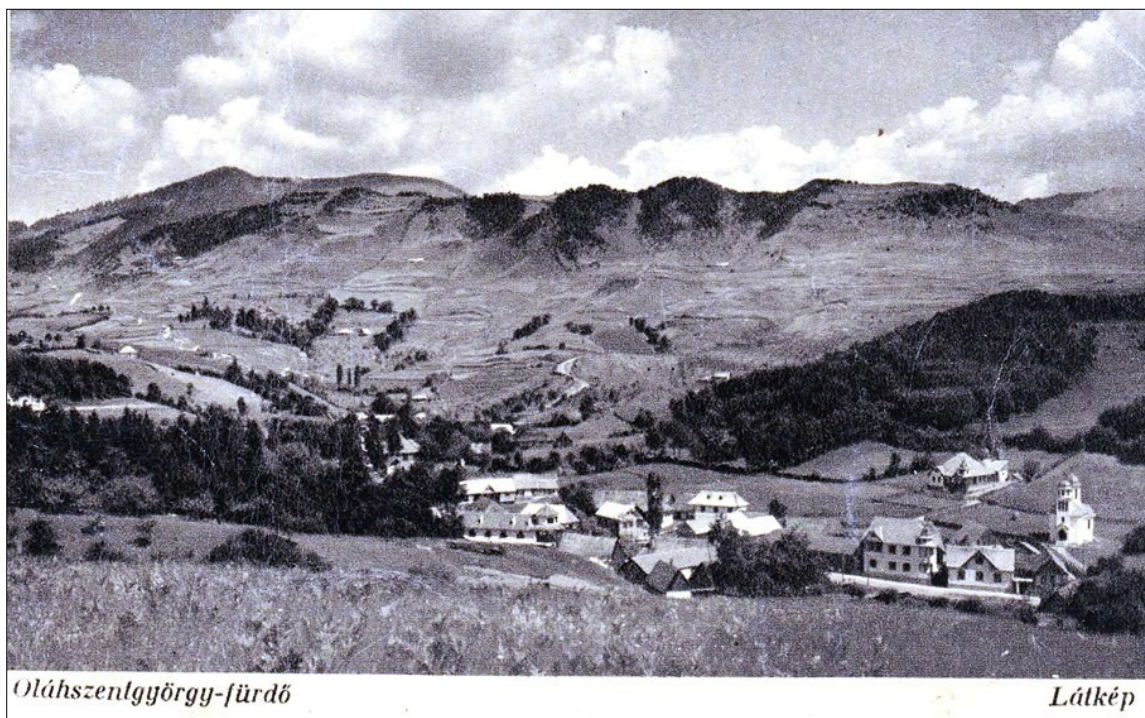

SÂNGEORZ-BĂI: Vila Domide; Fotografie CP necirculată, nedată

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

SÂNGEORZ-BĂI: Sanatoriul Dr. Ciuta; CP nedată, necirculată, probabil anii '40

SÂNGEORZ-BĂI: Vedere generală cu Biserica Ortodoxă „Schimbarea la Față”.
CP editată în 1941, circulată în 13.03.1944

SCRISORI DIN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Primul Război Mondial a rămas în istorie ca unul dintre cele mai sângeroase conflagrații din istorie. Și pe bună dreptate. Milioane de soldați și civili au murit în acest conflict, iar condițiile de luptă erau foarte grele.

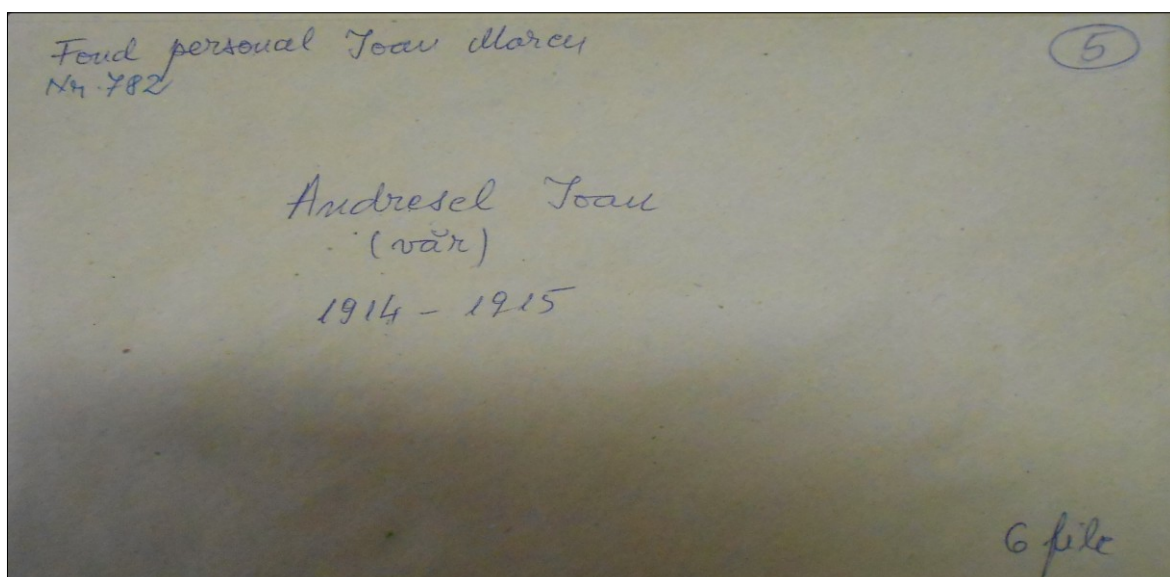
Primul Război Mondial sau „Marele război” a fost cel în urma căruia omenirea s-a transformat profund. Conflictul a însemnat și cea mai mare desfășurare de forțe umane și materiale și s-a terminat, așa cum se întâmplă de obicei, cu învingători și învinși. Însă traumele au fost aceleași, ele i-au unit pe adversari și au făcut ca momentele de umanitate să aibă o încărcătură și mai emoționantă.

Corespondența reprezintă o sursă extrem de importantă pentru a vedea care au fost trăirile și situațiile celor care au plecat pe front.

Nu este niciun secret că marile victorii se construiesc cu efort și sânge. Iar corespondența militarilor români din Primul Război Mondial confirmă acest adevăr pe deplin.

Printre combatanții Primului Război Mondial s-au aflat și mulți sângeorzeni. Dovezile, sub forma unor cărți poștale, se găsesc în fondul întocmit de către specialiștii de la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud. Fondul poartă denumirea de „Învățător Ioan Marcu”, deoarece toată corespondența trimisă de pe front de către soldații sângeorzeni îi era adresată învățătorului din Sângeorgiul-Român. Cu totul surprinzător este și descoperirea făcută de către specialiștii de la arhivele bistrițene, în special a doamnei Dana Văran, a acestor corespondențe de pe front între soldații sângeorzeni și învățătorul lor din sat, Ioan Marcu.

În acest număr vom da publicității corespondența purtată Andreșel Ioan, originar din Bistra (Valea Arieșului), locul de baștină al învățătorului Ioan Marcu. Din ceea ce a scris Andreșel Ioan rezultă că era văr cu învățătorul.

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NAȚIONALE

neve: Andresel János névvel
 névvel: Kalosszár
 cím: Székelyország I. sz. postaközpont
 TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

Tekintetes
Marcu János
 Tamás uramnak
Alakszentgyörgy
Bestereze (S. m.)

fillér.

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NAȚIONALE

Dim Eluj 28 September 1861

Vere Mare János Tamás. Cu a dumnezeu
 Andreșel Mă aflu acum sântos șapte
 luni Dumnezeu apoi Vă adun la eu
 un fostu adată în lenia forului de
 Lavitu la Măina Stângă și ser
 trecutu și Jona asșteptămii Moma
 ni șihe Dum Dumnezeu ce are să
 subite Vere și Poftescu Dineș adă
 Voia buna și Jonaștate Cula și în
 asta Dela bun Dumnezeu Vă
 Vere Rustina Jona Andreșel

Domnu
 Marcu János Tamás ur
 Alakszentgyörgy
 Bestereze (S. m.)

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NAȚIONALE

acum trăbă să răbdăm multe
 necazuri la care noi nămintul
 avea nici închinare caor fi
 opei subite Vere noi avem puțină

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NASAUD

de rezăbul apoi sau neintors
 ioră balnare de purione și acum
 marșă unde sa afla apoi subite
 Vere tramu fostu scris în epistola
 de mainainte rasutu ioră șapte
 deplacatu deca cumi mai șapte
 deodato multimeș lui bun
 Dumnezeu apoi vorog sămi
 mai ariștă despre naratu care
 lati curtu sau mai deparbat
 de dumniașto sau se mai așpropie
 că eu mamă camu Jabitata

Dumnezeu de totu năm și de
 Paraxurilo celca grele

Te salutu subite Vere și pe
 Jotia Dumitru și ce șeri
 și Varisire necunoscut

Rog pe atotu puțințele
 Dumnezeu și pe Maria Șpata
 Sata aște și șoti crește
 la buna creștere rasone
 bucuram cu totu
 Te salut
 Oboresca este

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NASAUD

și mergeți la mi la Bistrita
 și așia anamă sășășit deca
 Vami scriș apoi areșca
 decașă adreșatu la numele
 Șararului pentru ca șarar
 țiguru cu capat apitabile
 lătrășio șapetu și decașă
 asșteptu raspus

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NAȚIONALE

János Tamás 24 Szepet 4 Szepet 4 Szepet
 a Vatra Bucovina

FELSŐBORGÓ P.U.

TÁBORI LEVELEZŐLAP.

J. Domnu
 Jovan Marcu in
 Alakszentgyörgy

Waisfeiler Sándor, Budapest

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NAȚIONALE

Multă Dorite Vere

cu Măcișia Dumnezeu Epistola Măcișia
 și afluți înoleplina Jona bato cu familie
 și afluți înoleplina Jona bato cu familie
 și afluți înoleplina Jona bato cu familie

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NAȚIONALE

János Tamás 24 Szepet 4 Szepet 4 Szepet
 eladó Jona Vatra Bucovina

TÁBORI LEVELEZŐLAP.

J. Marcu János Tamás
 Alakszentgyörgy
 Bistrita Nasau

Waisfeiler Sándor, Budapest

ARHIVELE NAȚIONALE ♦ BISTRITA NAȚIONALE

Dorite Vere

și Juna puțințele Măcișia Răndurele
 Jona Jona Vatra de Jona Jona
 și afluți înoleplina Jona bato cu familie

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Din Cluj 28 Dețiember 1914

Iubite vere Marcu Ionuț. Eată eu a dumnitale văr Ioan Andreșel mă aflu acum sănătos. Mulțămesc lui Bunu Dumnezeu, apoi vă aduc la cunoștință că am fostu odată în linia focului și am fost lovit la mâna stângă. Și acum mi-a trecut și iar așteptăm momentu plecării știe Bunu Dumnezeu ce are să mai fie iubite vere. Îți poftesc din adâncu inimii mele voie bună și sănătate cu la întreaga familie dumnevoastră de la Bunu Dumnezeu vă salut iubite vere cu stimă.

Ioan Andreșel¹.

Iubite Vere

Primind epistola de la dumnevoastră și înțelegând că sunteți în deplină sănătate cu toții ne-am bucurat prin toate că acum trăbă să răbdăm multe năcazuri la care noi n-am putut avea nici închipuire ce-ar fi. Apoi iubite vere noi avem puțina familie a căpăliți de 10 ani acum este pe o piatră dar amu de acum nu avem în Bistra numai singură o învățatoresă că învățătorii amândoi sunt de la mobilizare duși sub arme care se află în Alba-Iulia iar Micu a fost pe câmp de război apoi sau reîntors iar bolnavi de picioare și acum nu știu unde se află apoi iubite vere ți-am fost scris în epistola de mai înainte cazul iar gata de plecat, dar am mai scăpat deodată mulțămesc lui Bunu Dumnezeu apoi vă rog să-mi mai scrieți despre năcazul care l-ați auzit sau mai depărtat de dumnevoastră sau s-a mai apropiat că eu m-am cam întristat că mi-ați scris că auziți tunurile bubuind că știind ce jale am văzut prin satele care s-au întâmplat de au intrat pizmașul printre ele apoi să ferească Bunul și Înduratul Dumnezeu de tot răul și de năcazurile cele grele.

Te salut iubite vere și pe soția dumnitale și cei 5 verii și verișoare necunoscuți.

Rog pe Atotputințele Dumnezeu și pe Maica Sfântă să-ți ajute să-i poți crește ba buna creștere ca să ne bucurăm cu toți.

Te salut.

Adresa este Raiu Jozsef pentru Andreșel Ianos Mănăștur uțo 130 ez Kolosvar.

Apoi ți-aș fi scris mai înainte dar am înțeles că ați vrut să meargă la noi la Bistra și azi m-am zăpăcit de nu v-am scris.

V-am scris apoi adresa de aceia adresez la numele Zgădarnului pentru că sunt sigur că capăt epistolele tot așa capăt și de-acasă.

Aștept răspuns².

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), *Fond personal Ioan Marcu*, Corespondența cu Andreșel Ioan.

² *Ibidem*.

Scrisori din anii Primului Război Mondial

Dorna Vatra 5 oct. 1915

Mult dorite vere

Primind micuța dumneavoastră epistolă m-am bucurat că vă aflați în deplină sănătate cu familia, iar acum cu drag zic voie bună, aș dori să-mi întâlnesc cu dumneata, dar nu știu cum ar fi împrejurările. Au fost două neveste două neveste din satu vecin cu dușman și așa la bărbați la șanțuri cu noi. Dar eu n-am știut. Dară au plecat atunci ne-am dat de vorbă cu ei. Mi-ați scris ca luată primită demult epistola de la Bistra. Nu prea sunt de acasă văru Iosif mi se pare casa se află la valea Ierii la lucru de pădure că nepoții stau pre acasă că toți îs strânși cu bun cu rău. Și aduc la poate Carei. Este dus la câmpul de luptă la Italia vei ști iubite vere ca din bistrenii noștri mulți nu sunt la număr dintre care am plecat la câmpul de luptă

Bunul Dumnezeu să ne bucure.

Vă salut cu drag

Ioan Andreșel¹.

Dorite vere

Vei ști prin puținele mele rânduri că mă aflu în Dorna Vatra și sunt sănătos care sănătate îți poftesc și dumneavoastră celor întreaga familie. Vei ști iubite vere că acum de două săptămâni ne-am așezat în Dorna Vatra. Și astăzi am fost trimis cu 30 prizonieri ruși pe la Borgo, apoi mâine iar plec la Dorna vatra. Vă rog scrieți cum vă mai aflați poftesc voie bună la Doamna și la veri. Și la verișorile cele multele și necunoscute. De la bunu Dumnezeu întru mulți ani.

Vă salut cu drag

Ioan Andreșel

Aștept răspuns².

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Extrase din scrisori de pe câmpul de războiu

Am primit, în timpul din urmă, o scamă de scrisori sau poezii, prin cari feciorii noștri își spun ceea ce simțesc în aceste zile de grea cumpănă. Din aceste scrisori mai dăm câte ceva și în foaie.

29 Septembrie

... Timp de trei săptămâni am fost în linia de foc. De multe ori veneau gloanțele asupra noastră ca ploaia cea cu grindină asupra cucuruzului. Tunurile bubuiau, încât nici paserile văzduhului nu mai zburau pe sus, ci se ascundeau prin ogoare în timpul acesta de luptă. Cu toate acestea, bunul Dumnezeu m-a păzit până în a treia săptămână. Atunci, într-o Marți la amiază, era în 8 Septembrie, mă aflu într-un câmp nu departe de Lemberg, cam 25-30 kilometri. Aci s-a dat o luptă crâncenă, și ne-au bătut îndărăt, fiindcă Rușii erau de șase-ori mai mulți decât noi. Aflându-se ei în pădure, noi n-am știut cât sunt de mulți, de oarece nu i-am văzut. Asta a fost la ora 9 dimineața. Pe la ora 12 i-am bătut noi îndărăt, făcând noi și mai mult prizonieri ruși și luând mai multe arme de la ei. Eu, înaintând cu consorții mei către o mașinăgever (mitralieză) rusească, eram numai la vreo 20 de pași departe de ea. Aveam nădejde s-o luam de la Ruși, fiindcă numai aceia mai erau lângă mașina, care o slobozeau mereu și țipau focul din ea ca ploaia. Ceilalți Ruși au fost fugit, fiindcă noi făcusem asalt asupra lor și am luat de la inamic 6 tunuri mari de cele grele și 4 mașini de pușcat, pe când Rușii au fost o divizie întreagă și tot i-am respins. Eu, dimpreună ai încă ciori, am năvălit să punem mâna pe mașina, care făcuse multă pagubă între noi. Dar când să pun mâna pe ea, deodată trăsnetul dușmanului (un glonț de tun - șrapnel) s-a descărcat asupra mea și mi-a rupt tot borneul și hainele, rânindu-mă foarte tare în partea dreaptă la spate, din care cauza m-am răsturnat la pământ, răcnind ca un animal și gândindu-mă la cei doi copilași mici ai mei, unul de 3 și altul de 2 ani... Mă cugetam la întreaga noastră familie, la nevastă, copii, la scumpii mei părinți, care sunt slăbiți de bătrânețe, iar acum o să rămână singuri. Mă gândeam la bunul Dumnezeu să-mi ajute. Și mi-a ajutat! Consorții mei într-aceea au luat mașina dușmanului și strigând „Să trăiască” au ridicat-o pe spinare. Atunci eu, văzând cele petrecute, n-am mai simțit durerea ranei, de bucurie c-am învins. De atunci încoace am suportat multe suferințe, în urma morbului greu, care nu se poate descrie. La început am stat 5 zile într-un spital din Galiția, unde am fost foarte bine grijit. După 5 zile am fost trimis la Budapesta, unde nu ne putem lăuda cu grija, din cauză că sunt foarte mulți răniți, cu miile, e plină capitala cu soldați răniți, și tot vin mereu zi și noapte, atât din Serbia, cât și din Galiția.

- Iertați, că m-am putut scrie așa bine, fiindcă mâna dreapta e foarte grea, de 3 săptămâni n-am putut-o purta de loc de durere, pentru că mi-e ruptă mâna din umăr.

Rămân cu salutare: Mihail Blând, fruntaș în reg. de inf. 63, comp. 13, de loc din Galați (comit. Bistrița-Năsăud)¹.

¹ *Foaia Poporului*, Sibiu, Anul XXII, 1914 (12/25 octombrie), nr. 44, p. 7.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

OCTAVIAN LUNGU¹

CAPITOLUL IV

ÎNFIINȚAREA SOCIETĂȚII REGNA ÎN CADRUL LEGII PRIVITOARE LA COMERCIALIZAREA ȘI CONTROLUL ÎNTEPRINDERILOR ECONOMICE ALE STATULUI

Încercările grănicerilor născute din existența unor necesități de primul ordin își găsesc soluția prin votarea legii pentru comercializarea bunurilor Statului. În baza acestei legi se puteau exploata și comercializa și pădurile grănicerești. Legea comercializării înlătură prevederile contabilității publice, căci în baza art. 28 din legea comercializării, se dă drept și comunelor să-și valorifice bunurile pe calea comercializării.

„Art. 28. Comunele, județele și instituțiunile puse sub controlul Statului, pot comercializa întreprinderile lor cu caracter economic, după normele legii de față. Întreprinderile existente se pot adapta acestei legi, după decizia adunărilor lor generale”².

În baza acestei legi s-au înaintat mai multe proiecte solicitându-se Ministerului de Agricultură și Domenii, aprobarea pentru exploatarea în regie a pădurilor grănicerești.

Știm că din 1890 și până-n 1924 pădurile grănicerești au fost exploatare și comercializate de firme străine. Urmează să schițăm avantajele și dezavantajele acestei exploatare.

Direcția silvică vindea prin licitație publică firmelor străine parchetele necesare scadente după împrejurările economice locale. În baza contractelor încheiate se încasa prețul stabilit prin estimație, pe jugăr cadastral. În acest mod, Direcția silvică avea venituri permanente care nu erau, bineînțeles, întotdeauna în concordanță cu prețul de comercializare al produselor forestiere.

Evident că firmele cumpărătoare tindeau întotdeauna să ofere prețul cel mai mic la tulpină.

Contractele încheindu-se pe un termen mai lung, toate conjuncturile favorabile survenite în timpul concesiunii erau exclusiv în folosul firmelor străine. În cazul unei scăderi a prețurilor în timpul concesiunii, concesionarii încercau obținerea unei reduceri simțitoare a prețului stabilit. Prin acest mod de exploatare și comercializare, numai antreprenorii aveau de câștigat.

¹ Octavian Lungu, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud – Teză de doctorat*, București, 1935, pp. 111-117.

² Legea privitoare la comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale Statului a fost votată de Adunarea Deputaților în ședința de la 6 aprilie 1924 și publicată în Monitorul Oficial nr. 121 din 7 iunie 1924. Vezi Monitorul Oficial nr. 121 din 6 iunie 1924, pag. 6221.

OCTAVIAN LUNGU

Construcțiile și instalațiile tehnice, făcute în baza contractelor de concesiune, erau în funcție de durata acestor contracte, căci interesele firmelor se mărgineau numai până la această limită.

Un domeniu forestier vast nu poate fi exploatat în mod rațional decât în regie proprie. Proprietarii pădurii vor avea în vedere interese proprii și măsurile luate nu vor fi limitate de durata concesiunii. Numai prin acest mod se pot construi căi ferate forestiere și căi de comunicație, până în cele mai adânci văi, ridicându-se valoarea economică a întregului domeniu forestier.

În acest caz, se poate presupune, că proprietarii pădurilor vor aprecia pădurea ca un capital național și social, lăsând generațiilor viitoare un patrimoniu forestier producător de venituri.

Vânzările prin licitație publică prezintă avantajul că proprietarii domeniului forestier nu trebuie să se îngrijească de exploatare și comercializare, mulțumindu-se cu un câștig mai mic reprezentat de renta pământului.

Știm însă că bogățiile câștigă în valoare printr-o economie dinamică, punând în funcțiune toate energiile naturale și umane.

Sub vechea stăpânire firmele străine care exploatau pădurile grănicerești erau întrucâtva favorizate prin faptul că statul nu avea nici un interes pentru promovarea economică și pentru propășirea culturală a ținutului românesc.

După unire situația s-a schimbat. Odată cu dezrobirea națională și-a făcut drum și dezrobirea energiilor către o activitate economică și comercială.

În urma cartelării firmelor străine, exploatarea în regie a pădurilor grănicerești se impunea ca un imperativ categoric.

Prin exploatarea în regie, comunele proprietare aveau posibilitatea să primească maximum din venit, nemaifiind expuse monopolului exploatării firmelor străine, fără nici un interes de alt ordin decât cel pur comercial.

Pe lângă problema economică se punea și una de ordin social național.

Firmele amintite, exploatănd decenii de-a rândul pădurile grănicerești, colonii întregi de elemente străine au invadat cu timpul ținutul curat românesc, stabilindu-se în jurul fabricilor de cherestea.

Întreg aparatul administrativ al acestor firme se compunea din străini, iar românii erau angajați numai ca lucrători manuali; puținul câștig pe care îl realizau în urma muncii lor îl lăsau în cantinele evreiești plătind alimente vândute cu preț de speculă. Acești lucrători români, cu toate că erau descendenți grănicerilor și locuitorii comunelor proprietare, ajunseră deci să fie exploatați în averile lor proprii.

Prin exploatarea și comercializarea în regie, se urmărea în primul rând și naționalizarea muncii în exploatările forestiere.

În afară de aceste interese, prin exploatările în regie se încerca realizarea unui maximum de câștig în folosul comunelor proprietare, cu scopul de a constitui și întreține instituții economice și culturale pentru progresarea ținutului românesc pe aceste terenuri.

Am amintit în altă parte că s-au înaintat multe proiecte și memorii Ministerului de Agricultură, solicitându-se aprobarea pentru exploatare în regie a pădurilor grănicerești. Studiul acestor proiecte cerând a averilor grănicerești reclamând măsuri grabnice, Ministrul de Agricultură și Domenii, până la îndeplinirea tuturor formalităților cerute de lege, a aprobat exploatarea pădurilor grănicerești, în regie, în cadrul Direcțiunii silvice din Bistrița, sub titlu de încercare, pe timp de un an. Aceste exploatări în regie au început în primăvara anului 1925, în ziua de 4 mai. În același s-a pus în funcțiune fabrica de cherestea din Ilva-Mică, care a necesitat multe reparații pentru a o readuce în stare de funcționare.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂȘĂUD

Direcția silvică a început exploatărilor în regie sub denumirea „Direcțiunea XIV Regională Silvică Bistrița Serviciul Regiilor”. Activitatea economică și comercială s-a început într-un mod restrâns, după posibilitățile financiare și de desfacere.

Prima vânzare mai mare pentru export s-a făcut prin intermediul casei Watson & Youell Galați, firmei Kesissoglu. Acest contract a fost însă reziliat din partea cumpărătorului deoarece între timp scăzuse, într-o oarecare măsură, prețul cherestelei. În urma rezilierii contractului, materialul expedit la Galați a fost vândut la Galați, în partide mai mici, așa încât Direcția silvică n-a suferit nici o pierdere, decât pierderea diferenței de preț. În afară de această vânzare pentru export, s-au vândut cantități mai mici și unor firme din Bistrița și vecinătatea Bistriței, pentru consumul intern.

Între timp, Direcție silvică, Serviciul Regiilor, a început și lucrările pentru repararea fabricii de cherestea din Valea Mare.

Lucrările în regie din anul 1925, au fost exploatări de experiență, bineînțelele cu greutatele inerente oricărui început.

Exploatarea în regie propriu-zisă și în stil mai mare a început abia în anul 1926, prin înființarea societății „Regna”.

Vom arăta rezultatul activității economice și financiare pentru exploatățile în regie din anul 1925, în cadrul Direcțiunii silvice, Serviciul Regiilor.

Bilanțul încheiat la sfârșitul anului 1925, ne arată:

ACTIV

Casa în numerar	518.935,34 lei
Cantine	1.411.467,68 lei
Investiții	2.587.596,81 lei
Material lemnos și cherestea	16.884.595,30 lei
Materiale și unelte tehnice	952.306,06 lei
Avansuri antreprenorilor	4.224.153,11 lei
Diverși debitori	4.544.231,43 lei
Efecte	794.778,10 lei
Inventar	510.686,91 lei
	32.429.050,74 lei

PASIV

Direcțiunea silvică Bistrița	19.418.941,67 lei
Diverși clienți avansuri, etc.	4.518.953,10 lei
Diverși furnizori	337.076,47 lei
Avans antreprenorilor	1.013.315,35 lei
Casa Cercuală	40.178,75 lei
Impozite pe salarii	87.780,81 lei

Diferite garanții și alte sume pasive și de ordine	5.020.192,61 lei
Profit	1.992.611,97 lei
	32.429.050,74 lei

CONTUL PROFIT ȘI PIERDERE

Cheltuieli salarii și plăți funcționarilor	4.659.477,03 lei
Cheltuieli generale	2.297.872,53 lei
Cheltuieli de exploatare c. f. f. Ilva-Leșu	1.867.103,60 lei
Materiale și unelte întrebuințate	1.129.790,83 lei
Beneficiul net	1.992.611,97 lei
	11.946.855,97 lei

VENITURI

Venituri de la materialul lemnos bușteni, cherestea, traverse, etc.	11.946.855,96 lei
---	-------------------

Analizând în gestiunea serviciul regiilor, părțile averii din activ la sfârșitul anului 1925, constatăm următoarele:

Suma de lei 518.935,34 nu necesită nici o explicare.

Pentru alimentarea muncitorilor la lucrările din păduri și exploatările fabricii, s-au înființat cantine muncitorești și suma de lei 1.411.467,68 reprezintă valoarea mărfurilor și alimentele găsite în cantină.

Am amintit în altă parte repararea fabricilor de cherestea din Ilva-Mică și Valea-Mare și suma de lei 2.587.596,81 reprezintă cheltuielile pentru aceste lucrări. La sfârșitul anului 1925, valoarea materialului lemnos exploatat în pădure cât și a cherestelei, reprezintă suma de lei 16.884.895,30.

S-au cumpărat diferite materiale și unelte tehnice necesare exploatării forestiere, în valoare de lei 952.306,06.

Suma de lei 4.224.153,11 reprezintă avansurile date antreprenorilor pentru exploatările forestiere. Aici trebuie să menționăm că exploatările în pădure s-au făcut prin intermediul unor antreprenori lipsiți de mijloace bănești, așa încât aceste lucrări în antrepriză nu prezentau nici un avantaj.

Serviciul Regiilor avea la sfârșitul anului 1925 o pretențiune (creanță) de lei 4.544.231,43 pentru mărfuri vândute pe credit.

Suma de lei 794.778,10 reprezintă valoarea efectelor de primit, pentru acoperirea produselor forestiere vândute.

În suma de lei 510.686,91 se cuprinde valoarea diferitelor obiecte de inventar.

 EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRITA-NĂSĂUD

Analizând și sumele din Pasiv, vedem că Direcția silvică a finanțat din bugetul ei exploatarea în regie și până la sfârșitul anului, ea a plătit suma de lei 19.418.941,67.

Suma de lei 4.518.953,10 cuprinde diferitele avansuri date din partea cumpărătorilor, pentru contractele în curs de executare.

Serviciul Regiilor avea o datorie către furnizori, pentru materiale tehnice și alimente în sumă de lei 337.076,46.

Suma de lei 1.013.315,35 reprezintă sumele decontate din partea antreprenorilor, pentru materialele exploatare.

Suma de lei 40.178,75 și lei 87.780,75 reprezintă datoria către Casa Cercuală pentru cotizații de boală și către Administrația Financiară, pentru impozite pe salarii.

În suma de lei 5.020.192,62 se cuprind diferite garanții și sume tranzitorii.

La cheltuieli, e suficient să explicăm suma de lei 1.867.103,60, celelalte sume de cheltuieli înțelegându-se de la sine. Această sumă de lei 1.867.103,60 reprezintă cheltuielile de exploatare a căii ferate Ilva-Leșu, în lungime de 7,2 km și anume: cheltuieli de întreținere, tracțiune, etc., precum și transportul buștenilor la fabrica de cherestea din Ilva-Mică.

Vedem că, în decurs de 8 luni, Direcția silvică a realizat un beneficiu de lei 1.992.611,97 și a reparat cele două fabrici și calea ferată forestieră și alte investiții.

Sumele necesare exploatarea erau date de Direcția silvică și la sfârșitul anului 1925 ele se ridicau la cifra de lei 19.418.941,67. Această sumă, împreună cu alte sume din pasiv, au fost luate de societatea Regna ca datorie la începutul activității ei.

Înainte de a analiza statutele societății Regna, să discutăm legile românești și în special legislația silvică cu privire la pădurile grănicerești.

(Va urma)

MONOGRAFIA

SOCIETĂȚII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE

„AURORA“

DIN NĂSĂUD

(1873—1923)

DIN ÎNSĂRCINAREA DIRECȚIUNII COMPUSĂ DE

N. DRĂGANU

ÎMPRIMERIA DR. SEBASTIAN BORNEMISA
CLUJ, PIATA CUZA VODĂ 16

1 9 2 4

~~2407~~

III. Contribuiri pentru scopuri culturale și de binefacere

Ca cele mai multe din băncile românești ardelene și „Aurora” a contribuit totdeauna cu mână largă pentru sprijinirea deosebitelor scopuri culturale și de binefacere. În mod firesc aceste contribuiri au avut în vedere în rândul întâi trebuințele Năsăudului și ale ținutului din jurul acestuia. Totuși Societatea noastră niciodată n-a fost străină idealului național și când ele nu se făceau în nemijlocita sa apropiere.

La început sumele menite pentru scopuri de binefacere nu erau trecute în bilanț. În ședința consiliului administrativ de la 1 aprilie 1894 se hotărî, cum am amintit și în alt loc, că „societatea trebuie să contribuie în viitor în mod permanent pentru scopuri culturale, fără însă ca prin aceasta să se angajeze izvoarele ei de venit de până aici, ci numai acelea ce stau la dispoziția consiliului după normele în vigoare. O parte a venitului din taxele de scris se va meni pentru acest scop”. De aici înainte în fiecare an s-au trecut în bilanț oarecare sume pentru scopuri culturale și de binefacere. Sume mai mici s-au lăsat cu aceeași menire și la dispoziția direcțiunii.

Având în vedere valoarea actuală a banului, de bună seamă sumele contribuite în cursul timpului de Societate pentru scopuri filantropice nu se vor părea mari. Dacă însă ne vom gândi că până în războiul mondial trebuie socotite în valoare aur, ele vor apărea în adevăr respectabile.

Pentru orientarea cititorilor dăm mai jos două tablouri ale acestor contribuiri din 1873 până la sfârșitul anului 1923. Cel dintâi în care sumele sunt socotite numai în lei, e menit să arate mai mult preocupările culturale ale „Aurorii”, fără a avea tendința de a fi complet. Nu s-au cuprins în ei ajutoarele personale date cu deosebite prilejuri unor studenți săraci și străduitori, ori unor persoane care au intervenit pentru cauze publice de ale ținutului. Nu s-au cuprins nici darurile în natură ca d. p. cedarea gratuită a două chilii pe timp de mai mulți ani pentru înființarea librăriei „Concordia” (1884, 1885, 1886), ori dăruirea „Ornamenticei române” Muzeului de desen de la liceul grăniceresc din Năsăud ș. a. În sfârșit nu s-au cuprins numeroase daruri făcute bolnavilor, inundațiilor, etc. de 50 cor. ori mai mici, nefiind de interes cultural.

Tabloul al doilea e alcătuit pe ani, avându-se vedere valuta în curs, și după puțință e complet.

1. Sumele votate pentru scopuri culturale și de binefacere de la înființarea institutului până în 31 decembrie 1923 după instituțiile etc. cărora li s-au votat

Liceul grăniceresc „G. Coșbuc” Năsăud	21.080 lei
Școala primară română	9.653 lei
Școala normală de băieți	5.000 lei
Școala medie de fete	3.500 lei
Școala de meserii	1.000 lei
Școala de ucenici	1.500 lei
Biserica rom. gr.-cat.	3.200 lei
Biserica rom. gr.-ort.	1.000 lei
Asociației pompierilor	1.020 lei
Primăriei pentru regularea și înfrumusețarea Năsăudului	31.026 lei

N. DRĂGANU

Cărți și ziare românești pentru popor _____	1.400 lei
Academia de Comerț Cluj _____	1.000 lei
Școala comercială Brașov _____	250 lei
Școalele din Blaj _____	1.100 lei
Asociațiunea pentru cult. și lit. pop. rom. Sibiu _____	4.179 lei
Studentii univ. rom. Cluj _____	10.455 lei
Fondul ziariștilor români _____	550 lei
Orfelinatul rom. Blaj _____	2.600 lei
Orfelinatul rom. Sibiu _____	150 lei
Orfelinatul femeilor române _____	100 lei
Orfanii din război _____	2.420 lei
Muzeul limbii române Cluj _____	2.000 lei
Biserica gr.-ort. Bistrița _____	1.000 lei
Liceul român Bistrița _____	1.000 lei
Școala medie de fete Bistrița _____	500 lei
Școala primară _____	500 lei
Cercul cultural _____	1.000 lei
Gazeta Bistriței _____	500 lei
Monografia lui V. Nașcu _____	72 lei
Pentru tipărirea Memoriului grănicerilor în chestiunea burselor _____	100 lei
Școala normală de învățătoare Cluj _____	100 lei
Bustul lui Coșbuc _____	100 lei
Fond Gh. Barițiu Sibiu _____	50 lei
Statuia lui A. Mureșianu _____	100 lei
Fondul cult. „A. Bârseanu” _____	500 lei
Muzeul „Avram Iancu” _____	300 lei
Cadoul Moștenitorului de tron _____	1.300 lei
Gimnaziul rom. din Brad (membru fond. a. 1907) _____	100 lei
Societatea de lectură „Petru Maior” Budapesta (membru fond. a. 1902) _____	100 lei
Fondul de teatru rom. Brașov (membru fond. a. 1902) _____	100 lei
Asociațiunea pentru cult. și lit. pop. rom. Sibiu (membru fond. a. 1893) _____	200 lei
Casa națională a Asociațiunii desp. Năsăud (membru fond. 1923) _____	1.000 lei

2. Sumele votate pentru scopuri culturale și de binefacere de la înființarea institutului până în 31 decembrie 1923 după ani

Anul	fl. v. a.	
1881	61	
1882	65	
1883	99	
1893	450	
1894	380	
1895	320	
1896	435	
1897	386	
1898	542	
1899	575	3.313
	Transport	3.313

 MONOGRAFIA SOCIETĂȚII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE „AURORA”

	<u>Coroane</u>	Report	
1900	1.072		
1901	1.600		
1902	1.784		
1903	1.476		
1904	1.408		
1905	1.650		
1906	1.726		
1907	1.476		
1908	1.602		
1909	1.610		
1910	1.636		
1911	874		
1912	1.714		
1903	2.286		
1904	1.260		
1905	2.264		
1906	2.694		
1907	2.354		
1908	2.002		
1909	2.534		35.022
	<u>Lei</u>		
1920	33.405		
1921	12.210		
1922	9.540		
	6.162		
1923	<u>51.755,64</u>	<u>57.917,64</u>	<u>113.072,62</u>

Prefăcându-se în lei dă suma de lei 133.896,64

La această sumă se va mai adauge și „Fondul cult. și de binef.” care figurează în Bilanț la 31 decembrie 1923

cu suma de

lei 62.000

Total lei 195.896,64

IV. Bilanțul

Bilanț se tipări mai întâi în 1880 românește și nemțește. Din 1889 Societatea fu obligată să adaugă și limba ungurească. Împreună cu bilanțul se tipări atunci și raportul direcțiunii și al comisiei cenzurătoare, precum și programul adunării generale, dar acestea numai în românește. Românește și ungurește trebuia să se tipărească din acest timp și obligațiunile Societății, celelalte tipărituri (suplică, decret, declarațiune) rămânând și mai departe românește în forma stabilită din nou în 25 mai 1891. În anii 1891, 1892, 1893 și 1894 Societatea încercă din nou să-și tipărească „raportul de gestiune” numai în românește. Dar de la 1895 încolo iarăși fu nevoită să-l tipărească românește și ungurește până în 1918, de când se tipărește numai românește.

N. DRĂGANU

În privința alcătuirii bilanțului observăm că el a dat totdeauna o icoană reală despre situația Societății. De obicei situația era chiar mai bună decât se înfățișa în bilanț, din pricina că sub titlul „debitori diverși”, sub care se înțelegeau datornicii cu interese restante în întregime, ci, avându-se în vedere dispozițiile cuprinse în art. 199, p. 5 al legii comerciale, după care „pretensiunile dubioase se pun după valoarea lor probabilă; cele neîncasabile se abscriu”, s-au trecut numai în parte, cel mult în majoritate. Aceasta și pentru faptul că în caz de proces Societății i se socotea numai 5% în loc de 8% de la termenul de licitațiune și până la ridicarea banilor de la percepție, apoi în legătură cu procesele mai sunt unele cheltuieli care nu se lichidează (timbru pe chitanțele de la percepție, taxe pentru eliberarea certificatelor din partea primăriilor, porto, etc.), iar aceste sume, mici când erau luate fiecare deosebit, mari dacă erau adunate împreună, trebuiau acoperite de undeva. Prin alcătuirea în acest chip a bilanțului s-au putut acoperi nu numai aceste cheltuieli, ci s-a format și o rezervă latentă care a făcut cu puțință stabilizarea dividendei și în anii cei mai grei.

După războiul mondial, afară de interesele restante, n-au fost trecute în bilanț interesele după renta de cor. ungară, după împrumuturile de război ungare, interesele după depunerile proprii de la „Kereskedelmi Bank” din Budapesta care, nefiind sigure sau având valoare dubie, au fost considerate tot ca rezervă latentă. Însăși împrumuturile de război au fost amortizate, deci în caz de replătire pot figura ca venit curat.

V. Organele de administrare; funcționare

În statutele vechi ale „tovărășiei” Aurora se fixau ca organe de conducere, administrare și control:

- a) Adunarea generală
- b) Consiliul administrativ
- c) Comisiunea cenzurătoare
- d) Directorul

Adunarea generală (art. 22) exercita drepturile membrilor fondatori în Societate. La început ea era convocată de două ori pe an, în ianuarie și iulie. În 2 februarie 1879 însă s-a decis să se țină numai o dată pe an și anume la sfârșitul pătrarului I al anului următor. Membrii care aveau după fiecare parte un vot își alegeau un președinte, sub conducerea căruia hotărau asupra raportului directorului și casierului, aprobau dispozițiile consiliului, primeau membrii noi ori excludeau pe cei ce lucrau împotriva intereselor Societății, stabileau bilanțul și împărțeau beneficiul, alegeau directorul și membrii consiliului pe câte 3 ani, iar pe ai comisiunii cenzurătoare pe câte un an, modificau eventual statutele ori aduceau alte hotărâri în privința chestiunilor prevăzute în articolul 28 din Statute și prezentate în conformitate cu dispozițiile acestora. La început votau chiar și împrumuturile mai mari de 1.000 fl. Mai târziu, din pricina greutatea și a întârzierii prea mari în acordare, acest drept a fost trecut asupra consiliului.

Consiliul administrativ (art. 35), compus din 6 membri ordinari și 3 supleanți, era considerat ca o comisiune permanentă a adunării generale și dezbătea și hotăra în privința tuturor afacerilor Societății care nu erau rezervate adunării generale ori directorului: controla averea Societății, stabilea bilanțul, cheltuielile ordinare și de administrație, de instrucțiuni directorului, vota împrumuturile, compunea regulamentele și făcea propuneri adunării generale.

Comisiunea cenzurătoare (art. 60), compusă din 3 membri ordinari și tot atâția aleși pe câte un an, avea să cerceteze și controleze toate cărțile de socoteli, tablourile, bilanțul, să

MONOGRAFIA SOCIETĂȚII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE „AURORA”

scontreze casa și să raporteze adunării generale.

Directorul (art. 43), fiind ales pe câte 3 ani, era organul executiv care conducea nemijlocit administrația Societății, supraveghea lucrările și felul cum își împlineau funcționarii datoria, convoca ședințele consiliului și adunările generale, reprezenta Societatea, făcea asemănările, etc.

Unul dintre membrii consiliului administrativ era ales vice-director în cea dintâi ședință după adunarea generală. Acesta ținea locul directorului în caz de absență, îl ajuta pe director în administrare, având atribuțiuni speciale, fixate de consiliul administrativ.

Funcționarii (art. 55-59) defintivi nu erau. Ei erau aleși pe câte un ciclu de câte 3 ani ca și consiliul administrativ. Pentru munca lor primeau o remunerație corespunzătoare după care n-aveau drepturi de pensiuine. În urmare se alegeau de obicei pensionari capabili încă de muncă ori oameni care aveau și alte funcțiuni. Funcționarii Societății erau: casierul, controlorul și secretarul. Cei dintâi primeau și plăteau banii, făcând hârtiile necesare, conduceau cărțile, pregăteau și încheiau socotelile, raportând în ședința consiliului despre starea casei. Secretarul redacta procesele verbale ale ședințelor consiliului și purta corespondența, iscăbind împreună cu directorul.

Din 1 aprilie 1894 s-a angajat și un cancelist, iar din februarie 1901 doi, deoarece lucrările de cancelarie se înmulțiseră. Pentru curățit, inmanuare, etc. Societatea avea un servitor.

Cel dintâi funcționar cu caracter defintiv al Societății a fost actualul director Leon Bancu care a intrat în serviciu provizoriu la începutul anului 1914. În legătură cu defintivarea lui întâmplată cu un an mai târziu au trebuit să se ia măsuri pentru asigurarea pensiunii funcționarilor angajați defintiv.

Pentru stabilirea datoriilor funcționarilor și a modului lor de funcționare s-a alcătuit și votat un regulament intern mai întâi în 28 aprilie 1891. regulamentul a fost modificat în conformitate cu cerințele timpului în primăvara anului 1901.

După transformarea „tovărășiei” în „societate pe acțiuni” relațiile s-au schimbat atât în privința drepturilor membrilor acționari în adunarea generală, pentru care s-a limitat numărul voturilor, cât și al numărului membrilor din consiliul administrativ și cel de control, în sfârșit în privința atribuțiilor directorului și mai ales a recrutării funcționarilor.

Adunarea generală, care se ține în cele dintâi 4 luni ale fiecărui an, e locul prin care acționarii își exercită drepturile lor și hotărăște în privința raportului anual al consiliului de administrație și censori, stabilește bilanțul, fixează salariul membrilor consiliului de administrație și de censori și marcele de prezență, alege sau întregește aceste două organe, reduce ori sporește capitalul social, modifică statutele, dizolvă societatea ori fuzionează cu alta, în sfârșit decide în privința altor propuneri făcute în sensul statutelor.

Consiliul administrativ (art. 31) e compus din 7-9 membri. Membrii lui sunt aleși de adunarea generală pe câte 4 ani dintre acționari. Consiliul e condus de un președinte și un vice-președinte.

El conduce și controlează toate afacerile, alege jurisconsultul regulându-i poziția față de institut, numește funcționarii și servitorii, exercită disciplina, fiind răspunzător împreună cu consiliul de censori pentru bunul mers al institutului, purtarea corectă a contabilității și stabilirea bilanțului.

Comitetul de censori (art. 45) e alcătuit din 3-5 membri aleși dintre acționari pe câte 3 ani. Comitetul de censori lucrează sub conducerea unui președinte ales din sânul său, dregând procese verbale în regulă. El controlează mersul afacerilor, examinează registrele, socotelile, hârtiile și casele Societății, apoi bilanțul și propunerile pentru distribuirea beneficiului, fiind responsabil împreună cu consiliul administrativ pentru pierderile pe care

N. DRĂGANU

le-ar avea Societatea din pricina neglijenței lor.

Directorul (art. 40) este organul executiv al institutului și conducătorul afacerilor lui, având caracterul de funcționar stabil și definitiv angajat prin contract. El face propuneri consiliului administrativ în privința operațiunilor institutului, referențe deosebite chestiuni în ordinea zilei, propune angajarea, suspendarea și demisionarea funcționarilor și servitorilor, precum și salarizarea sau remunerarea lor în consiliul de administrație, dacă nu e membru ales, n-are decât vot consultativ.

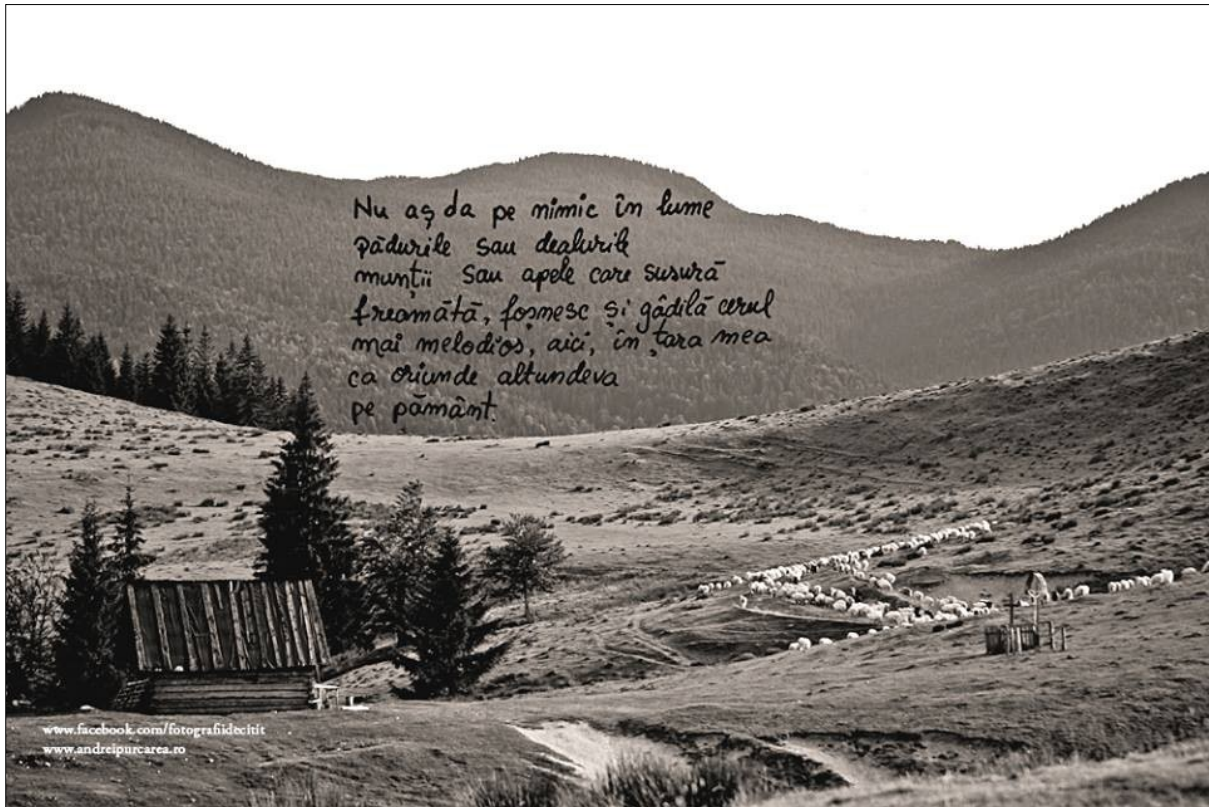
Ca și directorul, și ceilalți funcționari și servitori au acum caracter stabil și drepturile și datoriile lor sunt fixate în Statutul pentru fondul de pensiuine al funcționarilor și servitorilor angajați la „Aurora”. Regulamentul de serviciu și Regulamentul disciplinar, cel dintâi votat în 30 decembrie 1922, cele două din urmă votate în 8 mai 1923.

După trebuință se pot aplica, afară de funcționarii sistematizați și practicanți salarizați, nesalarizați și diurniști.

(Va urma)

Clădirea fostei bănci „Aurora”

TRADIȚII

Păstoritul în Munții Rodnei¹

DR. EMIL PRECUP²

VI. Uneltele stânii și ale păcurarilor

Baciul și păcurarii au nevoie, pentru împlinirea datoriei lor, de anumite unelte. Acestea sunt:

Vârtejul, pe care se așează căldarea pentru fiert zărul neurdit. Acesta e stabil așezat deasupra focului la o înălțime mai mare și e făcut din lemn gros și puternic. Se poate suci în dreapta și în stânga.

Cujba servește spre a pune pe ea *ceaunul* pentru făcut *coleşă* (mămăligă), sau alte mâncări deasupra focului. E făcută din lemn mai subțire și stă mai aproape de foc. Și aceasta se poate suci în dreapta și în stânga.

În *găleată* se mulg oile; gălete sunt la fiecare mutare cam atâtea câți păcurari.

În *budacă* se măsoară și se strecură laptele, se încheagă și se face cașul și se măsoară brânza mertucilor.

Pe budacă se pune *hârzobul*, un cerc a cărui periferie e împreunată cu două bețe ce se încrucișează, care ține strecura deasupra, să nu se apese în budacă sub presiunea laptelui ce se toarnă în budacă pentru încheagare.

Peste hârzob se pune *strecura* sau *strecurătoarea* (sau *străcătoarea*), prin care se strecoară laptele. Aceasta e făcută din lână de oaie și e țesută în teară, dar numai un fir „în dinte de spată” și e bătută rar.

Cu *jântălăul* se bate laptele închegat până devine fluid ca laptele dulce.

În *chiagorniță* (*ciagorniță*) se păstrează cheagul. *Cheag* (*ciag*) se numește laptele din rânza mielului de lapte, mestecat (*topit*) în apă caldă.

În *căldarea de fier* se fierbe zărul neurdit, din care se face urda.

Șterțul sau *ștelțul* este o rudă de lemn, la capăt zdrobită cu muchea săcurii, ca să se facă moale, să se poată așeza pe fundul căldării. Se întrebuințează la mestecatul în căldare a zărului neurdit în cursul fierberii lui, ca să nu se prindă scrum pe fundul căldării.

Urda din căldare se ia cu *lingura cea mare*.

Jântuitul și laptele acru se păstrează în *budulău* (pl. budulauă) sau *bărbânță*.

Zărul acru pentru păcurari se păstrează în *fedeleșe* (sg. fedeleș).

Cupa (de lemn) se întrebuințează la măsurat și în loc de farfurii pentru mâncat din ea.

¹ Studiul de față este rezultatul cercetărilor mele făcute personal în vara anilor 1910 și 1915 în munții comunei Rebrîșoara și în satele Rodna, Ilva-mare și Rebra, unde m-am deplasat în toamna anului 1915. Mi-au făcut bune servicii foștii elevi de la liceul din Năsăud, care în vacanța de Crăciun au primit de la mine câte un chestionar cu întrebări, la care răspunzând mi-au ajutat să îmbrățișez întreg ținutul Rodnei și mi-au făcut posibilă controlarea materialului adunat de mine, pentru care le mulțumesc.

² Dr. Emil Precup, *Păstoritul în Munții Rodnei*, Cluj, 1926, pp. 14-18

EMIL PRECUP

Felia este o jumătate de cupă și se pune în găleată între 2 ațe numite *frânghii*, de lână, legate de torțile găleții, ca să ușureze mulsul să nu cadă laptele prea de sus în găleată. Se mai folosește, ca și cupa, la măsurat și mâncat.

Carâmbul e un băț în care se încreastă cantitatea de lapte a fiecărui mertuc și este o unealtă de control la distribuirea brânzei proprietarilor fără a fi cineva înșelat. Pe carâmb are fiecare mertuc creștătura sa, care arată cantitatea de lapte de la oile sale, după care se măsoară și cantitatea de brânză ce are să capete.

Cumpenele (balanța) sunt făcute din lemn în întregime și se folosesc la cântărirea brânzei pentru mertuci. Constau dintr-un braț de lemn la capetele căruia sunt legate de niște ațe groase două blide de lemn. În mijlocul brațului este băgat, din sus în jos, un lemn perpendicular în dăltuirea brațului, ca acesta să se poată cumpăni în sus și în jos potrivit cu greutatea din blide. Lemnul acesta, care se numește limba cumpenii, fiindcă se mișcă liber, se ține în mână sau se acață de ceva.

Când se măsoară brânza de o parte se pune budaca, cu apă până la înălțimea laptelui pe carâmb, iar de cealaltă parte se pune căldarea cu brânză, până se întruchipă (*întrucipă*) greutatea lor. În creștătura carâmbului se împlântă cuțitul perpendicular ca să nu se poată spune că s-a făcut vreo înșelăciune la măsurat.

Ceaonul e de fier smălțuit „pe din lontru” cu aramă și se folosește spre a fierbe laptele dulce și mămăliga.

Sacul sau *strecura de urdă* e un sac mic țesut foarte rar din fir de lână de oaie și păr de capră și se folosește spre a păstra urda în el, până se strecură și se uscă bine. După ce s-a pus urda în el, se atârna într-un lemn cu colți (*clenciuros*) numit *sercer* (sărcer), sau *crucea de la comarnic*. Clenciurile în care se acață sacul se numesc *svârgine* (sg. svârgină).

Surlita (sau *trâmbița*) este un instrument de sunat, de 2 m. lung, de forma unui cilindru, strâmt la vârf, să se poată sufla în ea și spre celălalt capăt se tot lărgește. E făcută din doage de molid și acoperită cu *solzi* de mesteacăn. Cu ea se dă semn păcurarilor când să vină cu turma la muls. Se poate face și din coajă de molid, la capăt cu o *țeve* de soc. Prin țevea de soc se suflă. Coaja se alege de pe molizi fără cepuri, se sucește în formă cilindrică și se leagă cu ață, iar peste ață se unge cu rășină de brad, ca să nu se *răsuflă* aerul prin părății ei.

Instrument de suflat mai au *fluierul* sau *trișca*, făcută din lemn, în care se suflă în timpul liber și sus pe munte când sunt cu oile la pășune. Apoi *bucinul* (un corn de bou), găurit la vârf, în care se suflă pentru a da semn de întoarcere a oilor spre târlă pe vremea *mulșorii* și *telinca* (un fluier fără dop și fără *vrană*, cu o dungă subțire unde suflă ca în frunză).

La fiecare mutare este câte o pușcă, spre a se apăra în caz de nevoie de fiare sălbatice, o săcure pentru tăiat lemne, și o sapă pentru a săpa șanțul din dosul mutării.

Fiecare păcurar e ținut să aibă o *botă* (bătă) mare și groasă, pe care caută să o decoreze cu motive diferite.

E nelipsit la păcurari și *briceagul* (cuțitul), care le trebuie în caz de nevoie, ca să poată *slobozi* sângele din urechile oilor bolnave (când sufer de *sângerat*).

Dintre toate lucrurile de la stână cel mai însemnat element este *chiagul* (ciagul), fără de care nu se poate face brânză.

VII. Îmbrăcămintea păstorilor

Păcurarii se îmbracă potrivit cu timpul. Când e vreme bună poartă *cămeșă* și *izmene* de cânepă sau de bumbac, iar peste *brâu* o *curea* de piele de 20-30 cm. de lată. Pe cap poartă

Păstoritul în Munții Rodnei

pălărie (*clap*) de păr. Când e frig și vreme ploioasă poartă *cioareci* și *suman* (*rechel*) ori *chitâr*¹ de pănură sură sau albă, în picioare poartă opinci. Picioarele le învălesc în *obiele* (*obgele*) de pănură albă sau roșită cu zeamă de coajă de arin ca să nu putrezească la umezeală. Piciorul peste obiele în învârt în ațe albe din lână de oaie și păr de capră. În cap au *cușmă* (căciulă). Dacă e de tot frig poartă pe sub rechel *pieptar* din piele de oaie.

Haina cu care se fâlește păcurarul și pe care o poartă *de vâlvă* este cămeșa și izmenele unse cu unt de oaie, după ce mai întâi le-au cernit cu *cerneală* de *galascău* și scoarță de arin negru, fierte în apă. Când poartă cămeșa unsă, poartă de obicei cioareci și obiele înroșite cu scoarță de arin, iar peste obiele poartă ațe albe.

Afară de pieptar, căciulă și pielea opincilor, toate hainele se pregătesc în industria casnică a femeilor.

VIII. Mâncarea păstorilor la munte

Mâncarea principală a păstorilor la munte este *coleșa* (mămăliga), cu urdă dulce, zăr dulce, zăr acru și jintiță. Afară de acestea mănâncă mai rar mămăligă cu brânză, cu late dulce, cu carne de la oile care au avut ceva *pricaz*. Câteodată mănâncă *sorbeală* (zeamă) de cimbru ori de măcriș de munte, *balmoș*, *cocârță*, *zăvârdacă* și *papă*. Când le aduce careva dintre miertuci, fac ciorbă de *păstăi* (fasole) ori de *baraboi* sau de salată verde (*șălate*).

Zama de cimbru ori măcriș de munte se face așa: se fierbe *jântuit* dulce mestecat cu acru. Când fierb se pune în el cimbrul sau măcrișul, cu puțină sare, iar peste el se face un *rântaș* din făină de mălai.

Zama se mai numește și sorbitură (*sorbgitură*).

Balmoșul se face așa: se pune jântuit cam acru în ceaon, apoi se sfarmă o bucată de caș și se fierbe la foc. Când fierbe se pune peste acestea o felie și ½ de făină de mălai și acestea se mestecă bine laolaltă cu *coleșerul*, când e gata de mestecat e gata și balmoșul.

Făina trebuitoare pentru mămăligă o aduc mertucii în raport cu cupele de lapte ce au avut la început. Tot în raport cu laptele dau proprietarii și sarea pentru oi.

Cocârța este cașul până a nu se stoarce și strecură prin strecurătoare.

Papa este cașul și urda puse să se frigă împreună.

Zăvârdaca e un fel de caș fără chiag, foarte dulce, bun și nutritiv, care și-l iau păcurarii de merinde când nu vin cu oile la târlă de dimineața până seara.

Mâncarea păstorilor se cuprinde în sâmbrie și e datorită proprietarilor turmei. Ei pot mânca cât vreau. Se înțelege că pradă nu pot face. De aceea caș nu prea mănâncă.

IX. Profesiunea de păcurar

Profesiunea de păcurar nu este o profesiune statornică. Păcurar la oi poate fi oricine. Nu se angajează însă decât persoane care au deprinderea vieții de la munte și se pricep la îngrijirea oilor.

În vremurile de demult se găseau păcurari de profesie, pasionați pentru viața de cioban. Aceștia în fiecare an petreceau vara pe lângă oi. Se povestește despre ei că erau foarte voinici. Tradiția spune despre ei că erau așa de tari încât dacă se prezenta ursul între oi, țineau piept cu el. aceștia aveau foarte dragi oile și erau gata să-și dea viața pentru ele. Se spune că pe vremea „graniței”, când erau sub comandă militară, nu adunau noile de mas la stână, ci

¹ Rechel din germ. Röcklein; chitâr din germ. Kittel.

EMIL PRECUP

dormeau cu ele pe munte până la revărsatul zorilor, când le adunau și le băgau de-a dreptul după strungă. Atunci sculau pe baci și pe păcurari. Multe se povestesc de pățaniile păcurarilor din vremea aceea. Așa se povestește de rămășagul vestit al unui păcurar voinic, care s-a rămășit că va merge în sat din muntele Cormaia și până dimineața pe timpul mulșului va aduce sita de acasă, dacă va primi de la soții săi 12 miori. A mers în sat, s-a băgat în crâșmă, unde a băut o felie de vinars, a luat și a „înturnat” pe Rebrișori, unde s-a întâlnit cu *strâgele* care i-au ținut calea. Atunci și-a scos din curea cuțitul și „a tăiat dânsel”, și a ajuns teafăr la munte înainte de mulsoare. După ce a sosit, s-a culcat și și-a împlântat cuțitul la cap în pământ, și trezindu-și soții i-a rugat să-l lase să doarmă până după răsăritul soarelui. Și astăzi se vede locul pe „Rebrișori”, înainte de a ajunge de către Telciu la apa Răbrii mari, pământul roșu și bălțile ca sângele, de când a tăiat viteazul păcurar „strâgele”.

Se povestește despre alții cum s-au băgat în gaura zânelor, de unde au ieșit ce defecte corporale (șchiopi) sau au nebunit.

Azi păcurarii au mai puțină dragoste pentru oi și se angajează din interes pentru plată bună, nu de dragul oilor în tovărășia cărora s-ar simți bine.

Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș

O valoroasă culegere de folclor someșan

Prof. Liviu Păiuș
Rodna

Interesul pentru folclorul românesc în Transilvania s-a manifestat încă de la începutul iluminismului românesc căci „avea o veche tradiție. Începuseră să-l remarce și să-l studieze încă din jurul anului 1800 corifeii Școlii Ardelene, a căror operă a fost continuată de Vasile Popp, Damaschin Bojincă, Timotei Cipariu (cu elevul său Nicolae Pauleti), George Barițiu, P. Vasici, At. Marienescu, S. Manguica, Ion Pop Reteganul, Grigore Silași, Iosif Popovici și alții. La începuturile sale, interesul românilor transilvăneni pentru folclor s-a manifestat mai ales la Blaj, Brașov, Sibiu, Arad, Oradea”¹. Această acțiune a avut ca scop și afirmarea noastră ca vatră culturală românească pe aceste meleaguri. Cu toate ca s-a afirmat că mai multe orașe au fost focare de culegerea folclorului românesc, totuși Blajul a devenit pentru o mare perioadă a veacului al XIX-lea un focar al dezvoltării

interesului pentru folclor atât prin dascălii săi, dar mai ales prin elevii acestor școli blăjene care au îmbrățișat cu entuziasm îndemnul profesorilor săi. Să nu uităm că și ofițerii din regimentele din Transilvania, școliți la școlile germane sau austriece au cules și ei folclor de la soldații lor, creându-se astfel un curent puternic în acest domeniu de activitate.²

Unul dintre elevii școlilor blăjene este și Artemiu Publiu Alexi, originar din Sângeorz-Băi, care între anii 1863-1868 a fost elev la Gimnaziul românesc greco-catolic din Blaj. De la el ne-a rămas culegerea în manuscris: „Poezii poporale, 1869”³.

Culegerea este menționată de d-l Teodor Tanco în dicționarul său⁴ și reluată de Jordan Datcu în marele sau dicționar cu aprecierea: „cea mai amplă colecție de folclor năsăudean, la acea dată, și conține cca 200 de texte: de dragoste, dor, cătănie, haiducie, strigături, descântece, balade, cântece de nuntă, cântece de muncă, provenite din Sângeorz, Mănăsturul Dejului, Cuzdrioara”⁵.

Titlul complet al manuscrisului este: „Poezii poporale, 1869. Adunate (din Ardeal) și redigiate de Artimon P. Alexi”.

¹ Ion Taloș, *Ion Mușlea – organizator al culegerii și publicării folclorului românesc*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965-1967”, Cluj, 1969, p. 355.

² Vezi studiul nostru : *Florian Domide și colecția sa de folclor din 1827*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, nr. 4 din 1995.

³ *Poezii poporale, 1869*, în Biblioteca Academiei Române București, nr. 4302.

⁴ Teodor Tanco, *Dicționar literar 1639-1997*, Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca 1998, p. 43.

⁵ Jordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, Editura Saeculum I. O., București, 2006, p. 47.

Prof. Liviu Păiuș

În primul rând să lămurim cuvântul „redigiate”. El provine de la substantivul „redigiarea=orânduirea, a aranja un manuscris pentru tipar”¹ și nu înseamnă intervenția culegătorului în texte. Mai mult decât atât, A.P. Alexi a transcris pentru tipar respectând particularitățile graiului local de unde au fost culese, așa cum menționează el într-o notă de la primele culegeri : „chiar dacă nu sună bine la unele, eu am aflat de bine să le scriu tocma așa cum le-am auzit”. Deci autorul a respectat caracteristicile textelor așa cum le-a auzit, desigur el nu a făcut o transcriere fonetică, dar nu a „cores” creațiile populare, așa cum, au făcut alți folcloriști din acea vreme din Transilvania ca At. M. Marienescu care publică cu 10 ani înainte, la Budapesta, „Balade, culese și corese”.

Mai mult el dă numeroase informații despre informatori și despre localitățile de unde au fost culese „lucru deosebit de important pentru acea vreme, când notarea informatorilor și a localităților de unde au fost culese textele nu era frecventă”².

Culegerea era pregătită pentru a fi publicată în ziarele din Transilvania, de aceea ea este organizată pe „fascioare”, adică fascicule care cuprindea un număr aproximativ egal de pagini ce putea fi tipărită într-un număr al ziarului sau revistei respective, probabil, neexistând șansa de a fi publicare într-un volum compact.

Era un „obicei”, în acea vreme, ca atunci când cineva dorea să alcătuiască o culegere de folclor, sau să scrie un studiu despre folclor, să apeleze la diferiți culegători, uneori mai mărunți, pentru a le solicita folclor cules de aceștia. Ion Pop Reteganul cuprinde în culegerile sale folclor de la mai mulți culegători cu indicația „comunicată de ...”.

Așa va proceda și A. P. Alexi când își întocmește culegerea sa din 1869 cuprinzând creații populare de la D. Miron, A. Domide și A. Șorobetea, dar acestea reprezintă o mică parte din culegea lui A. P. Alexi. Nu acestea sunt cele mai importante creații populare din culegerea lui A. P. Alexi, ci în primul rând baladele, cele din ciclul „familiale”, în care vom găsi cele mai vechi și mai originale variante.

Balada „Soră și frate” din ciclul „Soarele și luna”, bazată pe tema evitării incestului, un fapt moral cu adânci semnificații în folclorul românesc în care „se combate orice formă de incest: între tată și fiică, între mamă și fii, între frați”³. Așa cum am mai arătat și cu alte ocazii, variantele născute cuprind referiri la aspecte specifice acestui ținut cum este un fragment din această baladă care face referire nu numai la vama ce exista aici, dar și la cătanele împărătești:

„Merge-oi, frate, după tine
Când tu numai că mi-i face
Pod de-argint
Peste pământ,
Pod de-aramă
Peste vamă
Să poată trece-o cătană”.

Balada „Bogița și Constantin” redă cea mai autentică variantă a subiectului „călătoria fratelui mort” pe care o întâlnim în fondul pasiv al baladelor născute, cunoscută cel mai bine prin varianta publicată de George Coșbuc sub titlul „Blestem de mamă”. Ea a fost preluată de Cicerone Theodorescu în culegerea sa din 1958⁴.

¹ C. Diaconovich: *Enciclopedia română*, vol. III, Sibiu, 1904, p. 747.

² Jordan Datcu, *op. cit.*, p. 48.

³ Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei RSR, București, 1987, p. 394.

⁴ Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1958, pp. 252-264. Notă : Cicerone Teodorescu o publică cuvânt cu cuvânt după G. Coșbuc, dar el o atribuie unor informatori din Sângeorz-Băi. Nefiind specialist el nu a cunoscut varianta lui G. Coșbuc subintitulată „ Legendă poporală din

O valoroasă culegere de folclor someșan

Spre deosebire de unele variante culese ulterior, și de ce ne depărtăm de această data, variantele culese sunt mai reduse atât ca întindere epică cât și în privința conținutului ei, varianta lui A.P. Alexi cuprinde toate episoadele pe care le consideră caracteristice pentru aceste balade, de Adrian Fochi.

Balada „Bogița și Constantin” din această culegere deplasează locul acțiunii ca și al timpului spre necunoscut:

„Fost-au fost, cândva, odată,
Colo-n țara-ndepărtată.”

De asemenea impresionează portretul făcut Bogiței, portret realizat cu elemente apropiate creatorului popular:

„Copilița-ncântătoare
Creștea ca floarea de floare.
Era mândră frumușea
Ca o mândră viorea.
De plăcută ce era
Asemănare nu avea:
Era mândră-n trup, la stat,
Ea tare s-a dezvoltat
Ca și floarea cea din strat.”

Trebuie să recunoaștem în finalul baladei acea legătură a omului cu pământul primită chiar de la naștere: „când vine ora nașterii, culci pe viitoarea mamă pe pământ, ca mamă a tuturor, să primească mai întâi noul născut”¹, pentru ca apoi la trecerea din viață când este restituit pământului acesta să nu mai poată fi redat vieții. Așa se poate explica reacția „lutului” când mama cere să-l redea pe fiul său.

Ca și în alte balade, caracterul moral se degajă din finalul baladei, prin considerațiile poetului anonim asupra „blestemului de mamă” care este considerat „cea mai gravă formă de intervenție magică asupra soartei copilului”²:

„Frunză verde lemn domnesc,
Nu-i ca blestemul mănesc.
El se leagă de oscioare
Ca și tina de picioare...
Cine-i blestemat odată
Ori de mamă, ori de tată,
N-are pace pe pământ,
Nici odihnă în mormânt”.

Balada „Leacul dragostei” se înscrie în varianta clasică stabilită de Al. I. Amzulescu, având ca remediu al „bolii” voinicului:

„Sloi de gheață-n miez de vară,
Mure coapte-n postul mare”.

O interesantă baladă este „Arsenic și Arsenica” pe tema „nevastei vândute”, dar această variantă este unică prin faptul că „nevasta este vândută pentru risipirea averii”, tip nementionat de Al. I. Amzulescu în catalogul său. Variantele culese ulterior³ sunt mult mai

giurul Năsăudului” și publicată în „Tribuna” Sibiu, 1885, nr. 170-175. El va fi folosit textul din volumul separat din „Biblioteca populară a Tribunei”, nr. 13, din 1885, apărut la Sibiu.

¹ Ion Pop Reteganul, Ms. 4540, fila 9 (Biblioteca Academiei Române).

² Adrian Fochi, *Cântecul epic tradițional al românilor al românilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 211.

³ *Păunița*, în Iuliu Bugnariu, „Musa someșană”, pp. 43-45.

Prof. Liviu Păiuș

restrânse în privința subiectului baladei, ne cuprinzând multe episoade pe care le întâlnim în varianta culeasă de A. P. Alexi.

Supărarea soțului întors acasă este că n-a aflat ce-a lăsat la plecare:

„Lasă car cu patru boi
Și-un hâjdei mare de oi,
Lasă căruță cu cai
Și podul plin de mălai”.

Nevasta este vândut în târg la Galați, unde „Nevestele merg plângând/ Din inimă suspinând,/ Iar bărbații fluierând,/ Tot strigând și chiuind” uni turc bătrân care se dovedește a fi fratele ei. Balada reia motivul evitării incestului căci el va recunoaște „Tu-mi ești soră cu dreptate/ Să ne ferim de păcate” și astfel încărcată de daruri pleacă la bărbatul sau. Sfârșitul baladei nu este cuprins în variantele ulterioare, căci nevasta ajunsă la soțul ei nu-l mai găsește viu „Că demult a fost murit/ De-al nevestei dor și urât”. Rămasă fără bărbat ea se întoarce la fratele său „Și cu el o viețuit/ Până-n lume și-o trăit”.

În cadrul baladelor istorice avem o lungă baladă despre Avram Iancu, dar și despre alți revoluționari implicați în aceste evenimente. Este printre singurele balade despre acest erou cunoscute în zona Năsăudului. Este o baladă și nu o relatare istorică prin introducerea unor episoade care transformă evenimentele istorice în ficțiune. Reia unele motive din alte balade populare:

„Jos la poala codrului
De-alături drumului,
La fântâna corbului
Șade oastea Iancului.
Șade Iancu pe fântână
Cu pușca plină în mână;
Nu știi plină-i ori e goală,
Fug domnii de se omoară”.

Un alt motiv este cel a drumurilor pe care le construiește Orban pentru a trece cele trei oști combatante: a lui Iancu, a lui Kosuth și a lui Orban, sau cel al cucului ca sol: „Vine cucul cătigan/Cu carte de la Orban”.

O baladă cu multe episoade care tratează tema „nevastei fugite”, care, de dorul pruncului se întoarce la bărbat, dar care se deosebește de celelalte prin faptul că nu conține episodul final cel al pedepsirii acesteia de către soț.

Acțiunea ei se petrece „Între Dnipru și-ntre Prut”, fapt ce ne duce cu gândul la întinderea hotarelor românești. Aici ajunge „nevasta din Banat/Fugită de la bărbat/Ca să scape de urât/C-un prunc mic, nebotezat”. După ce este ajunsă de drăguțul său, ea încredințează, spre creștere, fiul unui cidru (molid). Cuprinsă de dorul fiului, nevasta se întoarce la molid spre a-și recăpăta fiul, dar acesta la prima rugămintă refuză argumentând că:

„Maică, măiculița mea,
Lasă-mă, nu mă lua,
Că de când tu m-ai lăsat
În acest vârful înalt

Horea turcului, în V. Zamfir, V. Dosios, E. Moldoveanu-Nistor, „132 cântece și jocuri din Năsăud”, pp. 98-100.

Vinerea-i târg la Borșa, în Daria Pop, „Folclor I” (Manuscris în Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor, București, pp. 54-56).

Nevasta vândută, în V. P. Predescu, „Cântări năsăudene”, p. 128.

O valoroasă culegere de folclor someșan

Ploaia caldă m-a scăldat,
Vântul rece m-a legănat,
Ciutele țâță mi-ai dat”

Abia la a doua rugămintă a mamei cidul îl redă pe fiu mamei sale, ea fiind convinsă că a făcut o mare greșală:

„Cine-n lume mi-o văzut
Lucru ne mai pomenit:
Pentr-un câne de drăguț
Să-mi las al meu fiuț.”

Ultima baladă pe care o cunoaștem în culegerea lui A.P. Alexi, „Petrea și maică-sa” se înscrie în cadrul temei „soacra rea” și aduce în plan compozițional unele elemente noi cum ar fi deznodământul care ne propune iertarea soacrei rele fiind blestemată și nu ucisă.

O analiză mai detaliată a valorii acestor balade s-ar putea face într-un studiu mai extins și comparativ cu alte balade culese ulterior, în care ar ieși în evidență originalitatea acestor balade.

Valoarea liricii de dragoste a acestei culegeri constă în faptul că ea menționează cel dintâi unele teme și motive ce vor fi regăsite în culegerile ulterioare, cum este motivul pomilor înfloriți pe coastă din dragostea celor doi iubiți:

„Bade, de dragostea noastră,
Răsărit-au pomi pe coastă;
Răsărit, n-au înflorit
C-o gândit că ne-am urât.”

Nu lipsesc poeziile în care este evocat dorul care este un element inseparabil al liricii românești fără de care poezia populară este imposibil de a exista:

„Cine nu știi dorul ce-i
Te-ar lăsa în drum să piei;
Cine nu ști ce-i dorul
Nu mai calce pământul;
Cine-l vede și nu-l crede
Nu mai calce iarbă verde”.

În cuprinsul culegerii găsim vestitele doine de cătănie specifice nordului Ardealului, respectiv, Țării Năsăudului, în care este evocat nu numai dorul de casă dar și greutatea traiului militar.

Bun cunoscător al tradițiilor, A. P. Alexi nu a rămas insensibil la creațiile populare privitoare la cel mai important eveniment din viața satului românesc. Nunta românească din Țara Năsăudului cu toate etapele sale mai importante se regăsește în culegerea sa, evidențiind în primul rând acele creații folclorice vechi și care cu timpul s-au estompat sau au dispărut cu totul. În acest context remarcăm orația chemării la nuntă, precum și orația la pom cu totul dispărută de multă vreme în ținutul nostru. Nu ne permitem o comentare mai aprofundată a acestei orații, dar observăm o mare diferențiere între variantele aceluiași obicei pe o arie folclorică destul de restrânsă. Impresionează însă urarea din final cu acea credință în puterea generatoare de belșug a cuvântului rostit:

„Ca fântâna pomului
Din îndurarea Domnului
Niciodată nu stârpească
Copii pe vatră să rodească,
Nănașii cu finii se-ntrunească
Și la tot anul să se veselească”.

Prof. Liviu Păiuș

Satul arhaic năsăudean la mijlocul secolului al XIX-lea nu evoluase prea mult, existența descântecelelor nu era o raritate în credința în puterea de vindecare a cuvântului rostit prin care erau alungate bolile. Descântecele din această culegere dovedesc acest fapt, și așa întâlnim multe descântece: de întors laptele la vaci, de dragoste, descântece ale fetelor să le vină feciorii seara, descântece cu cărbuni, descântece de speriat, descântece de durere de pânțe, descântece de obrinteală (inflamarea unei răni, n. n.), de gâlci, de samcă și altele.

Obiceiul cununii grâului este prezent în această culegere prin: alduitul la cunună și venind cu cununa. Ele redau acest obicei vechi prin care este adulat grâul ca o cereală binecuvântată de Dumnezeu.

Vom putea concluziona că această culegere este deosebit de importantă pentru timpul când a fost întocmită, prin faptul că a reușit să surprindă aproape în totalitate fenomenul folcloric din acea perioadă dintr-o arie folclorică deosebit de bogată în creații folclorice, fiind totodată, prima culegere importantă din Țara Năsăudului.

Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș

RĂNILE COMUNISMULUI

AUTORI PROLETULTIȘTI DIN BISTRIȚA-NĂȘĂUD ÎN ZIARUL COMUNIST „LUPTA ARDEALULUI”

Alexandru Dărăban

Domnia proletcultului, îmbinată cu prosternarea în fața a tot ce este sovietic a fost caracteristica de bază a acestei prese în paginile căreia realitățile țării erau prezentate fals, iar dușmanii politici ai comuniștilor căpătau înfățișări de bestii, fiind făcuți trădători și unelte ale capitaliștilor străini. Presa socialistă din această perioadă primește tot mai adesea înfățișarea unui spital în care responsabilii presei stau fără lumânare la căpătâiul lumii trecute, gata s-o înmormânteze cât mai curând¹.

Această impresie a dat-o ziarul apărut în această vreme la Cluj, *Lupta Ardealului* organul Regionalei Cluj a PCR. Ziarul a acordat un spațiu sporit articolelor cu caracter de îndoctrinare și pe lămurirea pe înțelesul tuturor a principiilor marxism-leninismului. S-au publicat texte despre Manifestul Partidului Comunist, despre învățătura lui Marx, Engels, Lenin și Stalin și despre nevoia de a acționa în funcție de imperativele luptei de clasă, pentru recunoașterea primordialității muncitorimii, ca detașament de avangardă al societății și nevoia transformării acesteia într-o lume care să corespundă acestor principii².

Influența nocivă a acestei ideologii a devenit o practică pentru ziarul din Cluj tot mai evidentă, conduita obedientă, slugarnică, un mod de existență și de exprimare jurnalistică prin care își făceau mari merite în fața celor de la centru³.

Strategiile de pătrundere în epicentrul fenomenului cultural capătă o finalitate parțială în 1948, când se reușește editarea unui supliment literar al ziarului de partid *Lupta Ardealului*, cu sprijinul Comitetului Județean Cluj al PMR, începând cu data de 7 noiembrie 1948. Suplimentul a contribuit la îndrumarea ideologică a scriitorilor din această regiune⁴.

În Transilvania, *Lupta Ardealului* și-a făcut în 1949 un punct de onoare din lansarea foarte tinerelor talente în *Suplimentul literar de luni*, intrat în funcțiune din noiembrie 1948, la sugestia Secției de tineret a Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor.

În jurul acestui supliment s-a adunat în cuprinsul anului 1949 un mănunchi de entuziaști colaboratori, între 18-25 de ani. Unii dintre ei erau studenți cu state de activitate literară, precum Francisc Păcurariu, A. E. Baconski, Dumitru Micu, Victor Felea, Cornel Bozbici⁵.

Studenților li s-au adăugat șase elevi sau recentii absolvenți de liceu. Alți patru: Tiberiu Utan, Aurel Rău, Alexandru Andrițoiu și Ion Horea și-au început de aici cariera literară⁶.

Majoritatea acestor texte publicate au reprezentat o etapă de mediocritate, schematicism, de impas al inspirației și al expresivității lirice. Situația a fost creată artificial de reprezentanții puterii tocmai pentru a controla orice producție literară, menținând în mod deliberat o stare precară în rândul revuisticii literal-culturale, și obligându-i pe cei dornici de afirmare să treacă necondiționat prin furcile caudine ale lirismului militant și ale politicului angajat⁷.

¹ Mircea Popa, *Presa clujeană de la începuturi până azi*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014, p. 437.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 440.

⁴ Tudor Crișan, *Cinci ani de luptă pentru o literatură nouă*, în „Almanahul literar”, Cluj, 1950, nr. 4, pp. 70-79.

⁵ Tudor Oprea, *Istoria debutului literar al scriitorilor români în timpul școlii (1820-2000)*, București, Editura Aramis, 2002, p. 150.

⁶ *Ibidem*, p. 151; Marian Popa, *op. cit.*, p. 352.

⁷ Mircea Popa, *op. cit.*, p. 441.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Tot în acest ziar s-a avut în vedere și adaptarea folclorului la cerințele zilei, în care se arătau bucuriile celor săraci și mijlocași, a întregului popor muncitor pentru trecere în stăpânirea statului a pământurilor moșierești.

Printre cei ce au colaborat la *Lupta Ardealului*, avându-și originile în județul Bistrița-Năsăud, îi găsim pe Cornel Bozbici, Dumitru Mircea, Ion Oarcăsu, Francisc Păcurariu și Aurel Rău.

De poezia politică ocazională au început să uzeze și autorii menționați mai sus în *Lupta Ardealului*. Poeziile, precum și textele, determinate de calendaristica politică fixă și de noile evenimente aparțin tuturor vârstelor și calificărilor. Sunt poezii, dar și texte închinată lui Lenin, Republicii, zilei de 1 Mai și muncii, luna august, partidului, constituției staliniste, colectivei, diferitelor profesii muncitorești, vieții noi și realizărilor ei, democrației populare și pacea. S-au mai combătut burghezia, speculanții. S-a dezbătut și probleme privind cultura și poezia sovietică, literatura ardeleană, literatura și marxismul, conștiința sub lumina marxismului, propagarea culturii în fabrici, a gazetelor de perete, critica și literatura nouă, dar și literatura clasică, în speță Eminescu. S-au căutat procedee de salvare a inițiativei politice, dacă și nu a poetului. Soluția oficială va fi: prezentarea adevăratului chip eminescian, al poetului devenit victima unei orânduirii sociale nedrepte, corupte și coruptibile, dar altfel fiu și exponent al poporului român muncitor¹.

Spălat, limpezit și stors, Eminescu a devenit rufa curată, victima trecutului utilă prezentului².

CORNEL BOZBICI*Reportaj despre Brazilia*

Se-apropie orele roșii, sfârșitul
În Țara cafelei se-aud noi cuvinte
Ghitarele tac
S-alinte nu vin
Savane-ntinse, savanele dense,
Și-n nopțile clare atât de imense,
Sunt focuri cu oamenii:
Citesc pe Lenin³.

Timpuri noi

Aprige vremi sunt acestea ale stelei roșii,
Timpuri noi, ale secerii și ciocanului
Oamenii muncii se încordează lângă mașini, lângă unelte –
cu gândul: „depășirea planului”

În uzine duduie motoarele, cuptoarele s-au încins,
Perforatoarele se înfig adânc în cărbunele din mină.
Flutură peste țara mea nouă, flutură flamuri roșii –
Republica mea-i o imensă uzină⁴.

Drum în noapte

Trenurile aleargă prin munți, pe câmpie,
locomotivele trag după ele vagoane – titanice –
cântecele noastre fie

¹ Marian Popa, *op. cit.*, p. 423.

² *Ibidem*.

³ *Lupta Ardealului – Supliment cultural*, Cluj, 1948, nr. 7(720), p. 2.

⁴ *Idem*, Anul V, 1949, nr. 792, p. 3.

balade pentru mecanic.

Zilele sunt lungi, nopțile Republicii pline de stele,
undeva – dincolo de ocean – oamenii privesc stelele trist;
el aruncă lopeți de cărbune și râde la ele –
închinăm poemele noastre pentru fochist.

Trenul aleargă, aleargă pe șine, spre gări,
dar cărbunele înghite namila de nu stă pe loc,
pe terasament două lumini, ca două chemări,
ochii fochistului de-atâta căldură ard ca un foc.

Și chiuie lung namila pe drumul de noapte
- Tovarășe fochist, de ce taci, mai cântă, mai spune
de zilele noastre mărețe, de zilele noastre bune,
Dar glasul la cântecul roților, - șoapte.

Povestea-i frumoasă, pe vestea e lungă-de-un an –
de norme, de plan – vorbește fochistul, de pâine, copii
de zile ce vin doar prin lupte, de zile mai bune.

Trec stații
vâlcele
și poduri
Tovarășe,
dă-i drumul la aburi, ne-ntrecem și pune cărbune¹.

Steagul cu stele

Ne iubim stelele care prevestesc noaptea
nu iubim pe regele chibritelor, al petrolului,
ci cum ne-a învățat Lenin
luptăm până la sânge, pe baricade.

Și steaua roșie a dimineții se-arată
în uzine, în porturi, în savane,
mai puternică, mai luminoasă,
peste întunecatele state americane².

Tainele locomotivei

Oamenii aceștia care-și trăiesc viața pe drumul de fier
Care aleargă cu ziua, cu noaptea departe –
Au născut în ea dorința de-a fi femeie fochist, femeie mecanic
Ce-așteaptă schimbul de zi, schimbul de noapte.

De-aceea Ana învață cu sârg din cărțile groase,
Șițele îi joacă, sub ochi și par linii de triaje –
Parcă aude cum izbucnesc ritmic pistoanele
Când locomotiva șuieră lung la viraje.

Mâine când toate cărțile vor fi descifrate
Ana va trece pe locomotiva ce trage vagoanele titanic

¹ *Ibidem*, nr. 816, p.3.

² *Ibidem*, nr. 822, p. 1.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Și-i va izbucni din piept strigăt de muncă:
- „Sunt o femeie fochist, - mâine voi fi și mecanic!”¹.

Așezământul burghezului

Aici locuiește burghezul într-o casă măreață
Și-mprejur numai pajiști de iarbă, rondouri de flori;
Păsările ciripesc nebune când roua se lasă
Însă el niciodată nu s-a sculat în zori (...)

Acum câteodată îl văd pe-nserat
Cum se plimbă tăcut, cu ochii triști,
Cum tresare și-ascultă-nfuriat
Când aude în stradă cântând utemiști (...)

Iar în casa înaltă, frumoasă
Unde se scâldea burghezul în mătăasă
Unde altădată în serile clare
Se făceau nesfârșite orgii
O să facem o creșă pentru copii².

I Mai

Undeva către Oradea Mare
Fluieră un tren ca și-altădată...
Vremurile ce-au trecut desigur
N-o să se-ntoarcă niciodată!
Am simțit aceasta când orașul
Îmbrăcat frumos, scaldat în soare
A fost invadat de mii de oameni
Purtând steaguri mari strălucitoare
Și în ceasul acesta când
Noaptea tainic a cuprins natura
Mă gândesc că domnii, ca și ieri
Au cam întrecut măsura.
Să se teamă toți ațățătorii
Nu mai merge astăzi cum le place
Pretutindeni muncitorii
Luptă pentru viață, pentru pace³!

O gazetă anacronică: gazeta de perete a Sindicatului artiștilor

Gazeta de perete a Sindicatului Artiștilor este inactuală. Nu găsești nici un articol despre Ziua Victoriei sau măcar despre I Mai (...)

Comitetul de redacție al gazetei de perete trebuie să-și analizeze serios greșelile, să caute cauzele lor adânci și să pornească neîntârziat la muncă temeinică⁴.

¹ *Ibidem*, nr. 873, p. 3

² *Idem*, 1950, nr. 1094, p. 4.

³ *Idem*, 1950, nr. 1124, p. 3.

⁴ *Idem*, 1949, nr. 834, p. 2.

Să îmbunătățim gazeta de perete de la țară

Factor important în munca de agitație comunistă, gazeta de perete își are rolul său precis, de a educa și mobiliza pe muncitorii din locul respectiv unde apare¹.

Pentru lichidarea imediată a slăbiciunilor în activitatea culturală de la Atelierele CFR

Îndrumați de organizația de partid, ajutați îndeaproape de comitetul de fabrică, muncitorii de la Atelierele CFR vor putea, cu siguranță, să îmbunătățească activitatea culturală și artistică².

Pe marginea deschiderii Cenaclului literar al Uniunii Scriitorilor

În discuțiile care s-au dus (22 octombrie) la cenaclu s-a remarcat lipsa cunoștințelor ideologice și de estetică marxist-leninistă trăgându-se, deseori, concluzii greșite (...).

Critica trebuie să fie „vie, aspră, ascuțită și amănunțită” așa cum ne învață Lenin (...).

După experiența de luni de zile, ținând seama de noile sarcini care stau în fața membrilor cenaclului și mobilizând cât mai mulți tineri talentați, cenaclul va putea crește și da elemente noi literaturii³.

DUMITRU MIRCEA*Întoarcerea lui Nicolae Coșoiu*

„- Și-acum, vine aista să mă înfrunte. Că nu le ajunge multul cu pământul; îl știm noi! Apoi lasă că de-acum n-are să cânte numai-n struna lor... Ce, ce te stropșește?... Griji că mă scobor iar la tine!... Da io te-am furat!... Acum avem partid! Să vedem de nu om ști noi duce cormanul, noi sărăcimea? Scrie-mă și pe mine în partid, Tănase...”

... Și se hotărî ca mâine să-i trimită carte neîntârziat, să-i spună prietenului său bolșevic că adevărul din vorbele lui încep încet-încet să prindă pojghiță și-n satul tovarășului Nicolae Coșoiu (...)⁴.

De ce suntem partizani ai păcii?

Oamenii muncii doresc pace ca să poată munci în pace! (...). În frunte cu Uniunea Sovietică, puternicul bastion al păcii, democrația și socialismul va birui și va răpune imperialismul exploator, singura cauză a vărsărilor de sânge⁵.

IOAN V. OARCĂSU*Ghenadii Fiș, - Realitatea sovietică și basmele americane (Recenzie)*

Atitudinea dușmănoasă pe care cercurile imperialiste anglo-americane o iau față de uriașele realizări din toate domeniile vieții culturale și științifice ale Uniunii Sovietice, este cunoscută de lumea întreagă (...).

Țara socialismului vine în ajutorul direct al savanților, acordându-le ajutoare, punându-le la dispoziție terenuri întinse pentru experiențe, stimulându-i prin premii și drepturi considerabile de autor.

¹ *Ibidem*, nr. 841, p. 3.

² *Ibidem*, nr. 844, p. 2.

³ *Ibidem*, nr. 975, p. 2.

⁴ *Ibidem*, nr. 733 (Suplimentul cultural, nr. 9), pp. 2-3.

⁵ *Ibidem*, nr. 822 (Suplimentul cultural, nr. 23), p. 1.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Mărețul vis de transformare a naturii a devenit o realitate în Uniunea Sovietică¹.

Balada unei zile libere

La câțiva pași de cabana noastră se-ntinde
nesfârșita gospodărie de stat:
Totul te-mbie aici să vezi roadele ei și-ale omului,
să vezi cum omul modelează elementele îndărătnicei firi
și aici aieva lamelor subțiri
ce ies din strunguri sau din forjă (...)².

Pentru o înaltă principialitate în critica literară

Literatura, ca reflectare a vieții sociale, trebuie privită în strânsă legătură cu realitățile ce-au produs-o. Ea trebuie să satisfacă necesitățile prezentului.

Nou este astăzi tot ce frământă masele largi ale poporului, lupta dusă de aceasta pentru construirea socialismului (...).

Avem drept exemplu gloriosul drum parcurs de literatura sovietică (...)³.

Spre o literatură nouă

...Ședințele săptămânale ale cenaclului literar al „Luptei Ardealului”, care mai târziu a devenit secția de condeie noi a filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din republica Populară Română, au clarificat orizonturile scriitorilor începători și le-au deschis ochii asupra realității din jur, asupra eforturilor oamenilor muncii angajați în lupta de construire a socialismului (...).

În jurul cenaclului și al „Suplimentului Cultural” al „Luptei Ardealului” s-au manifestat și scriitori, ca Radu Filimon, în proză, Cornel Bozbiți în poezie, etc. (...)⁴.

FRANCISC PĂCURARIU

Discuții despre idealurile poeziei sovietice

Cazul poezilor sovietici ale căror poezii n-au încetat să fie cântate, pe căi desfunde sau în tranșee înămețite, în tot timpul războiului sau apariția operelor lui Maiakovski în peste 9 milioane de exemplare indică într-un chip destul de semnificativ spiritul nou în care această literatură înfăptuiește legăturile dintre scriitor și masele populare (...).

...A reactualizat perspectiva marxist-leninistă a literaturii prin care conflictul atât de acut în literatura burgheză dintre personalitatea creatoare și lumea externă, e inexistent în literatura care exprimă raporturile armonizate în societatea socialistă dintre individ și colectivitate (...)⁵.

Demascarea speculanților – o datorie cetățenească

Demascarea fiarelor de felul acesta și pedepsirea lor exemplară trebuie să alcătuiască una din imperativele vremii. Pentru identificarea lor, populația trebuie să colaboreze în cea mai strânsă măsură cu autoritățile. Vremile grele prin care trecem pretind o vigilență și o conștiințiozitate mărită din partea maselor populare. Suntem obligați noi înșine să demascăm pe cei care încearcă să ne speculeze greutățile.

¹ *Idem*, 1958, nr. 911, p. 2.

² *Ibidem*, nr. 903 (Suplimentul cultural, nr. 37), p. 2.

³ *Ibidem*, nr. 915 (Suplimentul cultural, nr. 39), p. 2.

⁴ *Ibidem*, nr. 922, p. 2.

⁵ *Idem*, 1946, nr. 35, p. 2.

Colaborarea noastră cu autoritățile va ajuta să trecem cu mai mare ușurință prin aceste zile grele și să zădărnicișim cele mai mârșave planuri ale dușmanilor ce muncesc¹.

Literatura ardeleană

După îndelungată hibernare a editurii românești în Ardeal, ultimele luni au scuturat în vitrinele librăriilor câteva roade ale febrei lirice. Împrejurarea cu plachetele pe care le-au rodit tiparnițele ardelene închid între coperte poezie, e semnificativă (...).

Dacă din această groapă fără speranță mai există scăpare, ea nu poate fi așteptată decât din vecinătatea lui Ioanichie Olteanu, a poeziei sociale cu nouă orientare (nicidecum vechiul mod verbal) al lui Lucian Valea, ori chiar a poeziei cu lunecări de planuri abstracte a lui Ștefan Augustin Doinaș.

Dar până atunci, am invita pe tinerii poeți din cetățile Ardealului să binevoiască uneori a citi și pe altcineva decât C. Tonegaru și N. Crainic².

Literatură și marxism

Stăruința cu care se năzuiește, sub aceste înalte și aspre ceasuri ale istoriei, spre ritmarea literaturii pe ciocotul larg al problemelor vremii e semnificativă. Ea dovedește că oamenii noștri de litere înțeleg adevărul cuvintelor lui Marx, că „arma criticii nu poate suplini critica armelor, forțele materiale trebuie învinse prin forță materială, dar și teoria străbătând masele, devine forță materială”.

Se acordă în acest sens – și vom vedea mai la vale că nu în van – literaturii un rost egal cu al filosofiei despre care același Marx spusese că „așa cum filosofia găsește în proletariat arma sa materială, tot așa proletariatul găsește în filozofie arma sa spirituală”.

Întemeietorul marxismului acorda în acest fel ideologiei, în general, și artei, în special, nu numai un rol de interpretare a lumii, dar și de activism, de intervenție, care justifică întru totul dorința lui Lenin care, pornind de la ideea că „asta aparține poporului”, aștepta să se înfiripe „o literatură vastă, universală, variabilă, legată strâns și indisolubil de mișcarea muncitorească”. Adică „o artă – după expresia lui A. Jdanov – luptătoare pentru idealurile cele mai înalte ale poporului”³.

Sensul adevărat al realismului literar

Literatura își dobândește deci adevărata semnificație pătrunzând dialectica profundă a realului... „Suntem departe de a preconiza un sistem rigid – accentua Lenin – sau de a voi să rezolvăm problema (realismului) prin câteva regulamente (...).

În definierea adevăratului sens al realismului întemeietorii marxismului n-au conținut să sublinieze importanța tipizării. Engels sublinia (...) că „realismul înseamnă... în afară de adevărul detaliilor, desen credincios de caractere tipice în împrejurări tipice”⁴.

Critica democratică rusă și sensul literaturii

Concepția marxistă a literaturii care deslușește complexa corelație socială a creației artistice, e consecință a clarificării depline a temeiurilor științifice ale materialismului dialectic, a unor întrezăriri mai vechi. Și în această privință marxismul își dovedește marea calitate pe care o sublinia Lenin, de a limpezi și de a limpezi și de a desluși ultimele consecințe ale unor cuceriri mai vechi ale gândirii. De a nu fi, adică, o inovație completă, ci așa cum spunea Engels, o așezare pe picioare a lucrurilor care înainte stăteau în cap⁵.

¹ *Idem*, 1947, nr. 142, p. 1.

² *Ibidem*, nr. 216, p. 2.

³ *Ibidem*, nr. 226, p. 2.

⁴ *Ibidem*, nr. 272, p. 3.

⁵ *Ibidem*, nr. 296, p. 3.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Conștiință și societate

... În realitate, marxismul înseamnă o restaurare a omului, a omului concret, real, în locul amăgitoarelor generalități idealiste (...)¹.

Ai lor, ai noștri

Au plecat „ai lor” și au venit „ai noștri”. Năzuințele populare de întărire a temeliiilor dezvoltării democrației noastre au primit un nou suport. Țara întregă a primit vestea plecării trădătorilor cu satisfacție. Țara întregă a primit numirea încercaților luptători pentru binele ei cu entuziasm².

Adio, domnule Șef

De data asta vi s-a-nfundat. Veacul căpătuirii celei ușoare, a șperțului celui îmbelșugat a apus pentru totdeauna. Las să mai asude sub greul binelui și prietenul dumnitale, fabricantul, sau conul Jenică, bancherul sau domnul Georges, angrosistul. Lumea dumnitale a apus. Cu ea apui și dumneata, domnule șef. Mersul vremii e neînduplecat. Roata istoriei nu poate fi întoarsă îndărăt. Adio domnule Șef. La revedere pe nicicând³.

„De ce sunt comunist? – Ca să mă pot gândi la mine însumi fără a mă roși!”

„Comunismului îi datoresc – scria Jean Freville – toată recunoștința: pentru libertatea spiritului și pentru spiritul libertății, pentru înțelegerea istoriei, pentru sentimentul comunității cu poporul, pentru mândria că pot pași alături de cei mai buni, pentru cinstea de a servi, pentru mulțumirea de a lupta pentru cel mai înalt ideal; pentru credința mea în om”. Pentru că fiecare dintre comuniști trebuie să simtă răspunsul cu profundă, copleșitoare rezonanță: „De ce sunt comunist? Ca să mă pot gândi la mine însumi fără a roși!”⁴

Pe calea propășirii democrației noastre populare

Zilele trecute tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej ne-a îmbiat lupta și străduințele popoarelor iugoslave ca pe-o pildă în lupta noastră pentru reconstrucție și pentru dezvoltarea spre socialism a democrației populare (...).

Pășind înainte pe acest făgaș de înlăturare a posibilităților de înfăptuire a poftelor de exploatare, de întărire a controlului de stat, de politică fiscală menită să sprijinească pe cei ce muncesc, pășim pe calea dezvoltării democrației noastre populare. Pilda invocată de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej se va dovedi în acest fel din ce în ce mai rodnică⁵.

Constituția Stalinistă, actul socialismului de neînvins

Sărbătorim cea de-a 11-a aniversare a Constituției Staliniste sub semnul luptei nezdruincinate a popoarelor libere și doritoare de pace, pentru propășirea democrației lor, pentru făurirea dreptății în viața lor, lumina idealurilor înfăptuite de popoarele sovietice, statornicite în Constituția Stalinistă (...).

Popoarele lumii pot desluși din expresia acestei biruințe în Constituția stalinistă faptul că „CEE A FOST ÎNFĂPTUIT ÎN URSS, POATE FI ÎNFĂPTUIT ȘI ÎN ALTE ȚĂRI”. În

¹ *Ibidem*, nr. 326, pp. 3-4.

² *Ibidem*, nr. 374, p. 3.

³ *Ibidem*, nr. 376, p. 3.

⁴ *Ibidem*, nr. 380, p. 3.

⁵ *Ibidem*, nr. 392, p. 1.

strădania noastră actuală de a dezvolta democrația populară românească, certitudinea acestui adevăr, ni-e îndemn întăritor”¹.

AUREL RĂU

Fior de viață nouă

Bucuria vieții și în muguri se ascunde
pretutindeni: în noi și în afară –
e ca un cântec uriaș întins peste țară,
e ca un cântec.

Aripi ne cresc de hotărâri și avânt:
Suntem pe țarmuri,
vom călători toți în spre malul de veacuri râvnit.
Toate: gânduri și fapte
ne pun jar în sânge.
Sufletele, simțim cum ni se acordă viori și cântă.
Da! Țâșnește viața clocotitor și năvalnic – torent
din noi, din jocul uneltei, din primăvară
Dinspre răsărit ne surâd zori roșii
Semnul bucuriei se înalță curcubeu peste țară².

Peisaj matinal

Suntem în preajma fabricii. E dimineață
Aerul proaspăt. Orele șapte.
Strada forfotește veselă și vorbăreață
Pe cer trufașe sulii roșii împroașcă zările de lapte.

Vezi, oamenii aceștia cu sângele aprins
Ei spărgătorii de noapte și spărgătorii de norme
Duc dimineața plină de soare și viață
Spre culmile de pace, pe brațele enorme³.

De vorbă cu păcurarul

N-ai văzut cumva aici pe coastă
Șchiopătând doagă jalea noastră
Și pe purtătorii ei de steaguri,
Fluturând minciunile șiraguri? (...)⁴.

Cultura sovietică în slujba păcii și a progresului

... Pacea pentru statul socialist este o condiție vitală (...).

În fața culturii burgheze, antiomane și putrede, se ridică victorioasa cultură sovietică, cultură a păcii și a progresului. Poporul sovietic stă în fruntea luptei pentru pace și tot astfel cultura sovietică stă în fruntea culturii militante pentru pace (...)¹.

¹ *Ibidem*, nr. 395, p. 1.

² *Idem*, 1949, nr. 849/1 (Suplimentul cultural), p. 2.

³ *Ibidem*, nr. 873 (Suplimentul cultural), p. 3.

⁴ *Ibidem*, nr. 938 (Suplimentul cultural), p. 2.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Cuvinte pentru Eminescu

Noi știm un Eminescu revoltat
Al primelor avânturi proletare, -
Ce-n vorbe aspre și răscolitoare
La luptă și la viață a chemat.

Orânduirea crudă și nedreaptă
Ce-mparte lumea-n mizeri și bogați
O am zdrobit aicea, în Carpați,
Dorința lui am întrupat-o-n faptă (...)².

Setea de cultură

Dacă până acum o parte din marea masă de muncitori era neștiutoare de carte sau departe de preocupări științifice sau literare, astăzi prin activitatea intensă de ridicare a nivelului cultural și politic dusă de Partidul Muncitoresc Român (PMR), masa muncitorilor se interesează îndeaproape de problemele tehnicii și ale științei. Desigur, cele de mai sus sunt numai un început. Pe drumul transformării socialiste a țării noastre, se pune cu toată seriozitatea sarcina ridicării continue a nivelului cultural al maselor³.

Cântecul Bistriței

Bistriță, limpede, Bistrița
Apele tale – sfătoasele
Ce le-a pornit să vuiască așa
Parcă le-ar bate vântoasele?

.....
Frunza de salcie lin o mlădie
Vântul ce bate dinspre Apus.
O, pe acolo latră-n pustie,
Mor după sânge domnii de sus.

Mor după sânge domnii de fabrici
Arme de foc pe vapoare trimit
Numai că-n părțile noastre cresc marile
Ziduri de oameni ca de granit (...)⁴.

De 1 Mai

...Nici un colț din mica mea odaie
N-o să-mi scape astăzi dezgolit,
Am lozinci cu slove de văpaie
Și tablouri dragi de privit

De pe-acum îmi năvălește-n oase
Focul steagurilor în alai
Ce se va vărsa pe străzi, pe care

¹ *Ibidem.*² *Ibidem*, nr. 1013 (Suplimentul cultural), p. 4.³ *Idem*, 1950, nr. 1050, p. 2.⁴ *Ibidem*, nr. 1099 (Supliment cultural), p. 3.

În marea zi de 1 mai (...)¹.

Cânta...

Zi fierbinte de august
Am scăpat la vin și must,
Dete strechea în ciocoi
Și-am scăpat la vaci și oi,
Și-am cules grădinile
Viile, stupinele,
Unde-n toate verile
Ne-am sfârșit puterile (...)

Trecu armata lui Stalin
Prin sat, și-n inimi a lăsat
Un aer cald tovărășesc
Oamenii voioși și-un cer senin (...)².

Cântec de toamnă

Colectivă, viața mea
Cât de mult aș vrea și-aș vrea
Înflorind de-acum în veci
Tu pe toate să le-ntreci
Să-mi faci satul meu fruntaș
Și să-l crești ca pe-un oraș.

Colectivă, bunul meu,
Tu m-ai scos din traiul greu
Și mi-ai dat acest tractor
Cu el câmpul să-l măsoar (...)³.

FOLCLOR

Caracterul popular și-a găsit o expresie în literatura folclorică, de obicei selecționată pentru a ilustra proiectul format colectiv⁴.

Noua forță politică a întreprins eforturile adecvate pentru popularizarea folclorului literar⁵.

Particularitatea acestei literaturi venită „din popor” a fost falsitatea sprijinită pe anonimat; un anume credit al anonimului folcloric, care ar certifica autenticitatea și sinceritatea a fost folosit de propaganda de partid în activitatea ei curentă⁶. Este de înțeles de ce meșteșugăria versificării cu program a reprezentat idealul oricărei epoci dogmatice. Țăranul astfel creator a respectat ca nimeni altul tezele leniniste privind condiția creației de partid⁷. Versurile de mai jos care poartă semnătura lui lui Țărmure Gheorghe, țaran muncitor din Căianul Mare – județul Someș sau ale lui Pop Vasile, țaran muncitor din Agrieșul de Sus, plasa Beclean, județul Someș dau dovada unor depozitari și producători de folclor patriotic.

¹ *Ibidem*, nr. 1127 (Supliment cultural), p. 3.

² *Ibidem*, nr. 1221, p. 6.

³ *Ibidem*, nr. 1242, p. 2.

⁴ Marian Popa, *op. cit.*, p. 387.

⁵ *Ibidem*, p. 388.

⁶ *Ibidem*, p. 389.

⁷ *Ibidem*.

 ALEXANDRU DĂRĂBAN

Foaie verde de cicoare

Foaie verde de cicoare
 Să vezi în Căianul Mare
 Patruzeci de plugușoare
 Sunt gata pentru ogoare

Sunt gata pentru a ara
 Ogorul primăvara
 Pământul să-l răscolească
 Chiaburimea să plesnească

Foaie verde lemn uscat
 Partidul ne-a învățat
 Că muncind cu vrednicie
 Vom scăpa de sărăcie

Nu știam de ani și ani
 Că chiaburii ni-s dușmani
 Săraci, fiți cu mintea trează
 Că bogații sabotează

Armata Roșie măi frate
 Ne-a dat libertate
 Iar tovarășul Stalin
 Ne-arată cum să muncim

Și Partidul nostru ne-a spus
 Ce sarcini avem de dus
 Ce sarcini avem și noi
 Ca să scăpăm de ciocoi

Foaie verde de mohor
 Măi tovarăș muncitor
 Tu muncind, muncind din zor
 Scoți tractor după tractor.

Și ni-l dai să-l folosim
 Rodul să îl înmulțim
 Ca apoi până la anul
 Să-mplănim cu toții Planul¹.

*

Frunză verde baraboi,
 Am scăpat măi frați și noi
 De boieri și de ciocoi
 Care ne-au robît pe noi.
 Fără milă ne-au robît
 Și ca trântori n-au muncit,
 Azi în toi de primăvară
 Ne-nșirăm cu toți pe-ogoare

¹ *Lupta Ardealului*, 1949, nr. 767 (Supliment „Lupta satelor”), p. 2.

AUTORI PROLETULTIȘTI DIN BISTRITA-NĂSAUD ÎN ZIARUL COMUNIST „LUPTA ARDEALULUI”

Cu pluguri și cu tractoare
 Care ne dau spor la muncă
 Să avem recoltă multă
 Hai, țărani, haideți cu toții
 Să dăm la carte băieții
 Că azi nu suntem slugoi
 La boieri și la ciocii
 Azi avem parte și noi
 La cămine și la școli.
 Foaie verde, foaie lată
 Cum era măi, frați odată
 Că la școală n-aveai parte
 De scrisoare și de carte
 Dar astăzi poți învăța
 Trăiască Republica¹.

¹ *Ibidem*, nr. 809, p. 2.

Fișă individuală

Situația la 1 Ianuarie 1929

1. Numele și prenumele: Alexandru Halita
2. Gradul în raport didactic: profesor titular de fizică.
3. Data obținerii acestui grad: 1 Septembrie 1896
4. Școala în care funcționează la începutul anului 1929: liceul gărnieresc nr. 2 Băi, județul Vaslui
5. Numele gradului: patru
6. Data începerii ultimei gradări: 1 Septembrie 1919.
7. Data numirii la corpul didactic: 1 Septembrie 1893
8. Salariul neto primit la începutul anului 1929: 14.151 lei

Semnătura:

Alexandru Halita

Semnătura și sigiliul școlii respective

N. Bichigean

* O copie după această fișă se oprește la școală — Direcția școlii va îngriji ca orice modificare să producă în această fișă să fie comunicată imediat Ministerului, fiindu-se și corecturile respective în fișă. — În caz de mutare fișă se va trimite școlii unde este mutat pentru a se avea evidența.

a) Școala de studii și pregătire: Școala primară Sângeorz Băi, județul Vaslui, ani școlari 1869/70 - 1870/71
 b) Școala de învățământ: liceul gărnieresc nr. 2 Băi, județul Vaslui 1874/5 - 1881/2

c) Învățământ superior sovietic etc.: Facultatea de Litere a Universității Cluj, ani școlari 1888/9, 1888/9 - 1890/91. Dile 1883/4 - 1884/8 teologie Gh. Ia.

10. Lucrări publicate

11. Situația militară: servit ca tinău pe termen nedeterminat.

12. Treburile și medalii: oficer al ordinului: Steaua României și Medalia muncii pentru Biserica St. I.

13. Starea civilă: a) Casătorit? da.
 b) Câți copii? patru.

14. Data și locul nașterii: 24 Iunie 1862 Sângeorz - Băi, județul Vaslui

Se certifică prin prezentul că Dl. Alexandru Halita a ocupat următoarele funcțiuni: profesor de literă, la liceul nr. 2 Băi, județul Vaslui

Autoritățile la cari a servit și în ce calitate	Timpul servii					Salariul primit		Observații
	data	perioadă	ani	luni	zile	total	net	
la profesor de literă și fizică la liceul nr. 2 Băi, județul Vaslui	1-18	1-25	2	2	-	700	550	
	1893	1896	3	2	-	1000	700	
	1-11	21-25	3	2	-	1000	700	
	1896	1899	3	2	-	1000	700	
	1-1	21-25	2	-	-	1000	700	
	1900	1903	2	-	-	1000	700	
	1-1	21-25	1	8	-	1000	700	
	1902	1903	1	8	-	1000	700	
	1-12	21-25	3	-	-	1000	700	
	1903	1906	3	-	-	1000	700	
	1-12	21-25	2	-	-	1000	700	
	1906	1911	2	-	-	1000	700	
	22-25	1-25	-	11	9	15.400	1.200	
1920	1921	-	11	9	lei	lei		
1-12	1-25	6	10	-	35.400	3.200		
1921	1923	6	10	-	lei	lei		
la cercetare franceză al liceului din Roduș	1-25	22-25	9	2	22	-	-	
1911	1920	-	-	30	-	-		

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

**ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 - 8229**